

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaalian koulutusohjelma
Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö
2014

Henna Laaksonen

YMPÄRISTÖKASVATUS OSANA VARHAISKASVATUSTA

– Päiväkoti Omppulan ympäristökasvatusopas

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Henna Laaksonen

YMPÄRISTÖKASVATUS OSANA VARHAISKASVATUSTA – PÄIVÄKOTI OMPPULAN YMPÄRISTÖKASVATUSOPAS

Huoli ympäristön tilasta ja luonnon monimuotoisuuden katoamisesta on ollut puheissa jo vuosikymmeniä, mutta hyvin vähän on loppujen lopuksi tehty asian hyväksi. Jokainen on omalta osaltaan vastuussa siitä, miten elämässään toimii ja millaisia valintoja päivittäin tekee. Näiden toimintojen ja valintojen vaikutuksia voi olla vaikea hahmottaa, sillä usein ne näkyvät vasta pitkällä tähtäimellä.

Jos aikuinen ei itse ole kiinnostunut ympäristöasioista eikä näe luonnon merkityksen tärkeyttä lapsen kehitykselle, ei lapsikaan opi sellaisia tärkeitä arvoja kuten luonnon arvostaminen ja kunnioittaminen. Vanhemmat ja muut lapsen kasvatuksessa mukana olevat henkilöt ovatkin avainasemassa siinä, että lapsi oppii jo varhain luonnon tärkeyden. Kun lapsen luontaista kiinnostusta luontoa kohtaan kunnioitetaan ja ruokitaan, kantaa se pitkälle. Varhaiskasvatuksessa työskentelevillä onkin suuri rooli nykyajan lapsien luontoon tutustuttamisessa, sillä valitettavan usein kotoa ei enää saada riittäviä eväitä siihen.

Tämä kehittämishanke on tehty piikkiöläiselle päiväkodille Raadelman Omppulalle. Omppulassa on hiljattain luovuttu kestävän kehityksen ohjelmasta Vihreästä lipusta, mutta toiminnassa halutaan silti säilyttää ympäristökasvatus. Tämän kehittämishankkeen tavoitteena onkin ympäristökasvatuksen jatkuminen Omppulan toiminnassa ja kehittämistehtävänä eli tuotoksena syntyi ympäristökasvatusopas. Opas sisältää tietoa siitä, mitä luontopainotteisuus Omppulassa tarkoittaa, mitä ympäristökasvatus on ja minkälaisia tavoitteita lasten ympäristökasvatuksessa tulisi olla sekä kestävän kehityksen osion. Oppaassa on myös paljon vinkkejä työntekijöille siitä, kuinka ympäristökasvatusta voidaan toteuttaa.

Tämän hankkeen kehittämismenetelminä on käytetty palaverieja, kyselyitä työntekijöille ja vanhemmille sekä lasten vapaamuotoista haastattelua. Ympäristökasvatusopas on rakennettu vanhempien, lasten ja päiväkodin henkilökunnan toiveiden pohjalta, ja sen tarkoituksena on toimia henkilökunnan työn tukena.

ASIASANAT:

Ympäristökasvatus, varhaiskasvatus, kestävä kehitys, kehittämishanke

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Social Services | Child, youth and familywork

May 2014 | 37 + 2

Johanna Berg

Henna Laaksonen

ENVIRONMENTAL EDUCATION AS PART OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION – DAYCARE CENTER OMPPULA'S GUIDE BOOK OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

The concern about environmental problems has been noticed decades ago, but very little has been done. Even though there is a lot of information about what should be done, it can be difficult to see the consequences in the long run. That being said, everybody is responsible for their own choices and actions.

If parents and other important educators in a child's life don't recognize the value of the nature, a child won't grow up to appreciate it. Not only can this lead to disregard of environmental issues, but also to alienation of the entire environment. It can also have an impact on one's development as the nature offers a great playground to develop important everyday skills such as coordination and problem solving.

This thesis was made in co-operation with the daycare center Raadelman Omppula in Piikkiö, located in the Western Finland. The aim of the thesis is to support the staff of Omppula to practice environmental education. As an output of the thesis I created a guide book for the staff to use. The guide book contains information about environmental education and tips and ideas how to put it into practice.

The guide book was put together with the help of the staff, children and their parents. A survey was used with the staff and parents and the children expressed their opinions during an informal interview. As a result, I created the guide book of environmental education which serves Omppula the best way possible.

KEYWORDS:

Environmental education, early childhood education, sustainable development

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 VARHAISKASVATUKSEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Varhaiskasvatuksen sisältö ja toteuttaminen	3
2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	4
2.3 Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa	4
3 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN AJANKOHTAISUUS JA TAVOITTEET	6
3.1 Ympäristökasvatuksen ajankohtaisuus	6
3.2 Ympäristökasvatuksen yleiset tavoitteet	7
3.3 Tavoitteet lasten ympäristökasvatuksessa	7
4 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN ERILAISIA MALLEJA	9
4.1 Palmerin puumalli	9
4.2 Ympäristökasvatuksen sipulimalli	12
5 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN ALAKÄSITTEET	14
5.1 Luontokasvatus ja tunnesiteen luominen luontoon	14
5.2 Kestävän kehityksen kasvatus	15
5.3 Arvo- ja asennekasvatus	15
5.4 Lasten osallisuus toiminnassa	16
5.5 Tutkiva oppiminen ympäristökasvatuksessa	17
5.6 Ympäristöherkkyydestä ympäristövastuullisuuteen	17
6 KEHITTÄMISHANKE OPINNÄYTETYÖNÄ	19
6.1 Kehittämishankkeen kuvaus, kehittämistehtävä ja tavoitteet	19
6.2 Kehittämishankkeen toimijat ja käytetyt menetelmät	20
6.3 Kehittämishankkeen prosessikuvaus	21
6.4 Ympäristökasvatusoppaan valmistaminen	27
7 POHDINTA JA ARVIOINTI	29
7.1 Kehittämishankeprosessin ja oman kasvuprosessin arvioiminen	29
7.2 Tuotoksen arvioiminen	31
7.3 Kehittämishankkeen luotettavuus, eettinen pohdinta ja ajatuksia aihealueen jatkokehittämideoista	32

LÄHTEET

34

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake vanhemmille.
Liite 2. Muistio palaverista.

KUVAT

Kuva 1. Palmerin puumalli (Cantell & Koskinen 2004, 68).	11
Kuva 2. Ympäristökasvatuksen sipulimalli Käpylän mukaan (Käpylä 1995, 34).	13
Kuva 3. Kyselypuu henkilökunnalle (© Laaksonen 2014).	25
Kuva 4. Erään lapsen näkemys siitä, kuinka voi toimia luonnon hyväksi.	26

KUVIOT

Kuvio 1. Kehittämishankkeen prosessikuvaus.	28
---	----

1 JOHDANTO

Ihminen on alusta lähtien ollut riippuvainen luonnonvaroista, ja sanotaankin, että luonto pärjäisi ilman ihmistä, mutta ihminen ei ilman luontoa. Luonto antaa meille edellytykset elää, sillä sieltä saamme ravinnon ja raaka-aineet, joita ilman emme tulisi toimeen. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 11.) Joka päivä ihmiset kuitenkin tekevät omassa elämänpiirissään päätöksiä, jotka vaikuttavat ympäristöön tavalla tai toisella. He ovat usein kyllä tietoisia näistä valinnoista, mutta niiden seuraukset voivat tuntua kaukaisilta. Luonnossa tapahtuvat muutokset ja luonnonvarojen häviäminen saattavat tapahtua sen verran hitaasti, etteivät ne näy ihmisen päivittäisessä elämässä (Hiltunen & Konivuori 2005, 13). Ajan kuluessa nämä muutokset vaikuttavat kuitenkin sekä meidän, että varsinkin jälkeläistemme elämään.

Ympäristökasvatus onkin hyvin ajankohtainen aihe, johon tulisi kiinnittää sen ansaitsema huomio. Luonnon kunnioittaminen ja arvostaminen ovat tärkeitä arvoja, ja mitä varhaisemmassa vaiheessa ne opitaan, sitä pitemmälle ne kantavat. On kuitenkin vanhempien ja kasvattajien omista arvoista kiinni, kuinka tärkeänä ympäristökasvatus nähdään ja kuinka sitä toteutetaan.

Tässä kehittämishankkeessa tutustuin lähemmin ympäristökasvatuksen ajankohtaisuuteen sekä huomasin, kuinka monialainen se on käsitteenä. Ympäristökasvatus saa erilaisia painotuksia ja sisältöjä lähteestä riippuen, joten sen ymmärtäminen saattaa tuntua vaikealta. Tähän hankkeeseen pyrin kokoamaan sisällöistä ne asiat, mitkä omasta mielestäni tuntuivat oleellisimmilta ja tärkeimmiltä.

Tämä kehittämishanke on tehty piikkiöläiselle päiväkodille Raadelman Omppulalle. Omppulassa on hiljattain luovuttu Vihreä lippu – ohjelmasta, mikä on muun muassa päiväkodeille ja kouluille suunnattu kestävän kehityksen toimintamuoto, jonka periaatteita ovat osallisuus, ympäristökuormituksen vähentäminen, kestävän kehityksen kasvatus, toiminnan jatkuva parantaminen ja yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa (Vihreä lippu 2013).

Vaikka Omppulan lipputangossa ei enää liehukaan ohjelman tunnusmerkkinä toimiva vihreä lippu, niin ympäristökasvatuksesta ei kuitenkaan haluta täysin luopua. Siitä lähtikin liikkeelle ajatus kehittämishankkeen aiheesta, ja päiväkodin toivomukset huomioiden muotoutui työkseni tehdä ympäristökasvatusoppas päiväkodin käyttöön. Tämän kehittämishankkeen tavoitteena on saada ympäristökasvatus jatkumaan Omppulassa Vihreä lippu – toiminnan jälkeenkin, ja kehittämistehtävänä on ympäristökasvatusoppaan tekeminen päiväkodin henkilökunnan käyttöön. Oppaassa on koottuna tietoa ympäristökasvatuksesta sekä ideoita toiminnan suunnitteluun.

Tämän kehittämishankkeen rakenteen olen toteuttanut niin, että ensin perehdyn varhaiskasvatukseen yleisesti sekä siihen, miten ympäristökasvatus näkyy varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Sen jälkeen siirryn käsittelemään ympäristökasvatusta laajemmin, minkä jälkeen esittelen tämän kehittämishankkeen toteuttamista. Lopussa on vielä omaa pohdintaani ja arviointia aiheesta ja kehittämishankeprosessista.

2 VARHAISKASVATUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Varhaiskasvatuksen sisältö ja toteuttaminen

Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Vanhemmilla on ensisijainen vastuu ja oikeus lapsensa kasvattamisesta, mutta nyky-yhteiskunnassa tämä vastuu on usein jouduttava jakamaan muiden kanssa (Heikkinen-Peitsoma & Rautakivi 1989, 24). Pyrittäessä lapsen kokonaisvaltaiseen tukemiseen, nouseekin tärkeäksi elementiksi kasvatuskumppanuus. Sillä tarkoitetaan suhdetta, jossa varhaiskasvattajat ja vanhemmat yhdessä sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. (Järvinen ym. 2009, 118.)

Varhaiskasvatusta järjestävistä tahoista merkittävimmät ovat päiväkoti, perhepäivähoito sekä avoin toiminta, ja näitä palveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat. Vaikka varhaiskasvatuksella onkin erilaisia ilmenemismuotoja, pyrkivät ne kaikki hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella sekä suunnitelmallisella ja tavoitteellisella toiminnalla edesauttamaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Varhaiskasvatuksessa tärkeää on se, että henkilöstö koostuu kasvattajista, jotka omaavat ammatillisen osaamisen ja tietoisuuden. Näin he pystyvät selkeämmin vastaamaan lapsen tarpeisiin ja eri tilanteisiin sopivalla toiminnalla sekä toteuttamaan varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita. (Järvinen ym. 2009, 125.) Näitä ovat muun muassa lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen, tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti sekä saada tarvitsemaansa erityistä tukea. Kasvattajat huolehtivat myös siitä, että lapsen kehityksen ja myöhemmän elämän kannalta tärkeät kasvatuspäämäärät toteutuvat varhaiskasvatuksessa. Nämä päämäärät ovat pyrkimys edistää hyvinvointia, vahvistaa toisten huomi-

oonottamista käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen avulla sekä lisätä itsenäisyyttä asteittain. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11–13.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Suomessa varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jonka tavoitteena on varhaiskasvatuksen yhdenvertaisen toteuttamisen edistäminen, sisällöllisen kehittämisen ohjaaminen sekä varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen luomalla yhdenmukaisia perusteita toiminnan järjestämiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on lisäksi lisätä henkilöstön ammatillista tietoisuutta, osallistaa vanhempia lapsensa varhaiskasvatuksen palveluissa sekä edistää moniammatillista yhteistyötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7.)

Kunnalla on oikeus järjestää varhaiskasvatuspalvelut parhaaksi katsomallaan tavalla varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden puitteissa, mutta sen toteuttamista valvotaan myös muilla valtakunnallisilla sekä kunnan omilla asiakirjoilla. Valtakunnallisen tason ohjaukseen lukeutuvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Näiden lisäksi ohjausta tapahtuu kunnallisella tasolla kunnan varhaiskasvatuksen linjausten ja strategian sekä kunnan, yksikön ja lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen suunnitelman muodoissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8-9.)

2.3 Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lapsen kokonaisvaltaisen kehittymisen ja oppimisen tasapainoon pyritään toimintojen monipuolisuudella. Toiminnan sisällössä tulisi monipuolisesti olla mukana eri orientaatioalueet, joita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Näiden orientaatioiden tavoitteena on tarjota

lapselle välineitä ja valmiuksia perehtyä, ymmärtää ja kokea monipuolisesti ympäröivän maailman ilmiöitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26.)

Ympäristökasvatus tulee selkeimmin ilmi luonnontieteellisessä orientaatioissa, mutta myös esteettisessä ja eettisessä orientaatioissa voidaan ajatella olevan piirteitä ympäristökasvatuksesta. Luonnontieteellisessä orientaatioissa painottuu luonnon ilmiöihin tutustuminen syy-seuraussuhteiden kautta, ja pääpaino on erilaisilla havainnoilla, tutkimuksilla ja kokeiluilla. Näin lapsi hiljalleen oppii käsittämään ja ymmärtämään erilaisia ilmiöitä sekä sen, miten oma toiminta ja omat valinnat vaikuttavat ympäristöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 28.)

Esteettinen orientaatio painottaa lapsen arvojen, asenteen ja näkemysten hahmottamisen syntymistä. Orientaationa se on hyvin laaja ja moninainen pitäen sisällään havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen, luomisen, kuvittelun ja intuition, ja sen tavoitteena on tarjota lapselle aistimuksia, tuntemuksia ja kokemuksia. Eettisessä orientaatioissa keskitytään arvojen ja normien maailmaan lapselle turvallisessa ympäristössä. Tärkeitä käsiteltäviä asioita ovat oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, kunnioitus ja vapaus, ja nämä kaikki voidaan liittää myös ympäristökasvatukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 28–29.)

Vaikka varhaiskasvatuksen sisällöllisistä orientaatioista edellä mainittujen voidaan jopa selkeästi nähdä olevan yhteydessä ympäristökasvatukseen, on pitkälti kasvattajan omasta arvomaailmasta ja toimintatavasta kiinni, kuinka hän työssään toteuttaa näitä orientaatioalueita. Se on sääli, sillä kun ympäröivästä luonnosta huolehtiminen nousee entistä tärkeämmäksi nykyajan maailmassa, ei sen opettamiselle anneta useinkaan tarpeeksi painoarvoa tulevaisuuden vaikuttajien keskuudessa. Varhaiskasvatuksessa ja vielä koulumaailmassakin olisi oiva mahdollisuus opettaa lapsille tärkeitä arvoja, jotka kantaisivat pitkälle tulevaisuuteen.

3 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN AJANKOHTAISUUS JA TAVOITTEET

3.1 Ympäristökasvatuksen ajankohtaisuus

On tosiasia, että nykyajan lapset viettävät yhä vähemmän aikaa luonnonhelmassa ympäristöä tutkien, sillä vapaa-aika on menneeseen aikaan verrattuna täyteen ahdetumpaa monine harrastuksineen ja muine menoineen. Jos vapaata aikaa mahtuu päivään, viettävät monet lapset sen mieluummin television ja videopelien ääressä kuin ulkona. (Nyhus Braute & Bang 1997, 18–19.)

Lapsilla on kuitenkin luonnostaan mielenkiintoa luontoa kohtaan ja halu kunnioittaa sitä. Jos tätä halua vaalitaan ja arvostetaan, kantaa se aikuisuuteen asti, mutta jos sille ei anneta painoarvoa, johtaa se pahimmillaan luonnon epäkunnioittamiseen ja kyynisyyteen. Niin kuin jo aiemmin tuli ilmi, videopelit vievät usein nykyajan lapsilta kiinnostuksen pois luontoa kohtaan, sillä se ei tarjoa samanlaista jännitystä kuin virtuaalinen stimulaatio. (Day & Midbjer 2007, 207.)

Kun lapset eivät kotiloissa välttämättä pääse riittävästi kosketuksiin ympäristön kanssa, on varhaiskasvatuksessa työskentelevillä vielä mahdollisuus vaikuttaa ratkaisevasti asiaan. Luonnon ja lähiympäristön arvokkuutta tulisi enemmän korostaa varhaiskasvatuksessa jo senkin takia, että varhaislapsuus on tässäkin asiassa tärkeä aika myönteisen luontokuvan luomiselle ja myöhemmän elämän kannalta (Raittila 2012, 208).

3.2 Ympäristökasvatuksen yleiset tavoitteet

Ympäristökasvatuksen perustana voidaan vielä tänä päivänäkin pitää ajankohtaisena YK:n vuoden 1977 ympäristökonferenssissa Tbilisissä Georgiassa hyväksytyjä maailmanlaajuisia tavoitteita. Ne ovat:

- Edistää tietoisuutta ja herättää huolta taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan kaupunki- ja maalaisympäristössä,
- mahdollistaa jokaiselle niiden tietojen, arvojen, asenteiden, sitoutuneisuuden ja taitojen saaminen, joilla turvataan ympäristön suojeleminen ja parantaminen ja
- luoda uusia toimintamalleja, joilla yksilöt, ryhmät ja yhteiskunta voivat suojella ympäristöä. (Unesco 1978, 26.)

Näissä tavoitteissa yhdistyvät siis tietoisuus, tieto, asenteet, taidot ja osallistuminen (Cantell & Koskinen 2004, 60). Vaikka tavoitteita täsmennetään ja määritetään aina tilanteen vaativalla tavalla, voidaan sanoa, että ne kuitenkin ovat aina lähtöisin näistä kansainvälisistä tavoitteista (Wolff 2004, 19).

3.3 Tavoitteet lasten ympäristökasvatuksessa

Lapsille kohdistetussa ympäristökasvatuksessa tavoitteita voidaan tarkentaa ottaen huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Tärkeimpänä tavoitteena on tarjota lapselle tietoa luonnosta sekä elämyksiä ja kokemuksia, joiden kautta lapsi oppii välittämään luonnosta ja arvostamaan sen moninaisuutta. Lapselle tulisi antaa myös mahdollisuus havaita omien tekojensa syy-seuraussuhteita sekä kehittyä ongelmanratkaisussa. Nämä tavoitteet toteutuvat, kun lapsi saa rauhassa tutkia ja ihmetellä luonnonilmiöitä. (Kurttio & Kurki 1999, 12–13.)

Vaikka lapsi lopulta itse määrittelee oman käsityksensä ympäristöstä ja elämästä kokemustensa ja ajattelunsa kautta, on aikuisen rooli tärkeä tässä prosessis-

sa. Se, että aikuinen itse myönteisellä suhtautumisellaan ja maailmankatsomuksellaan näyttää esimerkkiä, kantaa paljon pitemmälle kuin pelottelu maailmanlopulla. Positiivisten kokemusten kautta lapsi oppii uskomaan tulevaisuuteen ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, mikä taas lisää voimia ja taitoja toimia luonnon hyväksi. (Rosenberg 1993, 1.)

Jotta aikuinen voi toteuttaa ympäristökasvatusta tavoitteellisesti, tulee hänen itse olla oikeasti perillä aiheesta. Jos omat taidot ovat puutteelliset tai oma suhtautuminen aiheeseen on kielteinen, on myös pohja ympäristökasvatukselle kovin heikko. Tästä syystä myös aikuisen omaa oppimista tulisi tukea, sillä se on perusta lapsen oppimiselle. (Vienola 1995, 81.)

On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, kuinka asiat tuodaan ilmi lapsille. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa toteutettavassa ympäristökasvatuksessa aikuisen ei tule syyllistää lapsen vanhempia, sillä se aiheuttaa vain ahdistusta. Vanhemmat ovat lähes poikkeuksetta lapsen tärkeimmät ihmiset, jotka hänellä on oikeus kokea turvallisiksi ja luotettaviksi. Kannattavampaa onkin toimia yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa, sillä niin tavoitteetkin on helpompi saavuttaa. (Rosenberg 1993, 5.)

4 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN ERILAISIA MALLEJA

4.1 Palmerin puumalli

Ympäristökasvatus on moniulotteinen käsite, jonka kuvaamisessa käytetään erilaisia painotuksia ja suuntauksia. Yhteistä näille suuntauksille kuitenkin on se, että tehdään näkyväksi huoli ympäristön tilasta ja sitä kautta painotetaan luonnonsuojelun tärkeyttä. (Ojanen & Rikkinen 1995, 13.) Ympäristökasvatuksen malleja on lukuisia, joista olen valinnut esiteltäväksi ensin Palmerin puumallin.

Joy A. Palmerin kehittämä puumalli on yksi tunnetuimpia ja käytetyimpiä ympäristökasvatuksen määrittelyssä käytettyjä malleja. Malli pohjautuu aikaisempiin tutkimuksiin ja teoreettisiin esityksiin, ja se kuvastaa havainnollisesti ympäristökasvatuksen moninaisuutta. Puumalli sopii mainiosti varhaiskasvatuksessa toteutettavan ympäristökasvatuksen pohjaksi juurikin sen takia, että se selventää lähtökohtia ja tavoitteita. (Raittila 2012, 211.)

Mallissa puun juuret kuvaavat merkittäviä elämäkokemuksia, joihin ympäristökasvatus pohjautuu. Palmer korostaakin, että toiminnassa olisi otettava huomioon nimenomaan nämä kokemukset, mutta myös henkilön kehitysvaihe, aiemmat tiedot, yhteisöllinen osallistuminen ja sosiaaliset taidot. (Cantell & Koskinen 2004, 67–69.) Elämäkokemusten tärkeyteen Palmer pääsi tutkimuksen avulla, jossa tutkittiin aktiivisesti ympäristöasioihin osallistuvien henkilöiden elämästä tekijöitä, jotka ovat tukeneet ympäristövastuullisen toimintatavan kehittymistä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että tärkeään rooliin nousevat lapsuuden luontokokemukset, perheen antamat mallit ja yksittäiset henkilöt, jotka ovat rohkaisseet ympäristöstä välittämiseen. Varhaiskasvattajat ovatkin siis tärkeässä asemassa ja roolimalleina ympäristökasvatuksessa. (Raittila 2012, 211.)

Puumallissa ympäristökasvatuksen tärkeimmät sisällöt jakautuvat oksien kautta kolmeen päähaaraan. Ne kuvastavat tasoja, joilla ympäristökasvatuksen tulisi tapahtua samanaikaisesti: oppiminen ympäristössä ja ympäristöstä sekä toimi-

minen ympäristön puolesta. Kaikkiin tasoihin liittyy oleellisesti tietojen, taitojen, asenteiden, käsitysten ja käsitteiden kehitys. (Cantell & Koskinen 2004, 69.)

Ympäristössä oppiminen tarkoittaa henkilön kokemuksia ja toiminnallisuutta suhteessa luontoon, ja sen osana nähdään esteettinen painotus (Cantell & Koskinen 2004, 69). Kokemusten kautta karttuvat suorassa vuorovaikutuksessa hankitut tiedot, taidot ja kyvyt selviytyä ympäristössä, ja pienillä lapsilla tämä luontevimmin onnistuu leikkimällä, liikkumalla ja tutkimalla paikkoja. Lapsille tulisi tarjota mahdollisuus tutustua monenlaisiin ympäristöihin, niin rakennettuihin kuin luonnonympäristöihinkin, jolloin lapsen käsitys ympäristön monista ulottuvuuksista pääsee jäsentymään. (Raittila 2012, 213–214.)

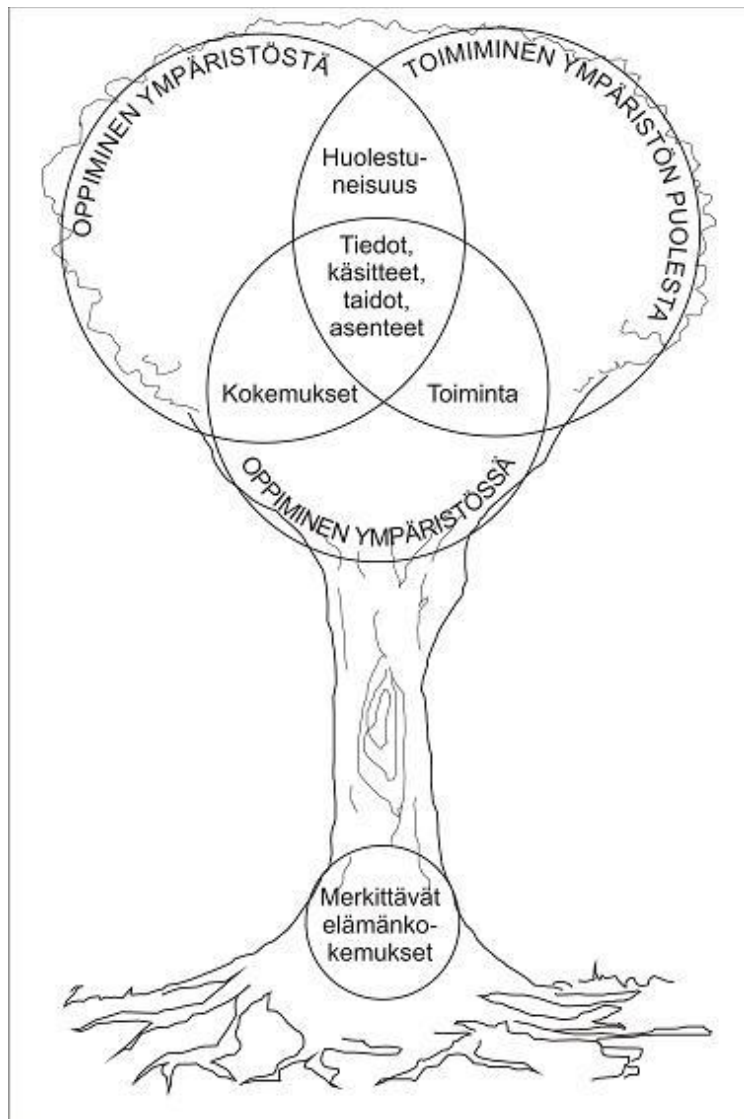
Ympäristöstä oppiminen tarkoittaa henkilön kokemusten, huolenpidon ja ympäristötietoisuuden kehittyessä saatua tietoa ympäristöstä (Cantell & Koskinen 2004, 69). Perimmäinen ajatus siinä on ympäristön luonnontieteellinen tutkiva toiminta, mikä on erityisesti pienten lasten ympäristökasvatuksessa tärkeä elementti. Lapselle tulisi antaa mahdollisuus monipuolisesti havainnoida, tutkia ja kokeilla elollisen luonnon ilmiöitä, ja sitä kautta kartuttaa tietojaan ja taitojaan. (Raittila 2012, 215.)

Ympäristön puolesta toimimiseen liittyvät arvot ja eettisyys, jotka vahvistuvat huolenpidon, ympäristötietoisuuden ja toiminnan mukana (Cantell & Koskinen 2004, 69). Varhaiskasvattajan omat arvovalinnat ohjaavat työntekoa ja kaikkea toimintaa, ja sitä kautta hänellä on mahdollisuus muuttaa osaltaan vallalla olevia näkemyksiä ympäristöstä. Myös tarjoamalla lapselle tilaisuuden osallistua ja vaikuttaa yhteisön toimintaan monipuolisesti, on todennäköistä, että aktiivisuus ympäristöasioissa säilyy läpi elämän. Lasten kanssa on muistettava myös konkreettisen toiminnan tärkeys, sillä niin lapsi saa itse kokea ja nähdä, että hänellä on taitoja toimia ympäristön hyväksi, ja että sellainen toiminta on oikeasti kannattavaa. (Raittila 2012, 217.)

Palmerin puumallissa huomioitavaa on siis se, että kaikkien tasojen tulisi olla toiminnassa mukana tasavertaisina ja samanaikaisesti. Mikäli keskittyy vain yhteen tai kahteen tasoon, ei ympäristökasvatus ole niin tehokasta, sillä se ei

pääse täyteen mittapuuhunsa. Tästä esimerkkinä on muun muassa se, ettei ympäristövastuullisuuden kehittymiseen ole mahdollista päästä vain luontokemusten myötä, vaan tarvitaan myös muuta toimintaa. (Cantell & Koskinen 2004, 69.)

Kaikki tasot ovat ympäristökasvatuksessa siis yhtä tärkeitä oppimisen kannalta, mutta oikeastaan niitä ei voi selkeästi erottaa toisistaan. Ne koostuvat osittain samoista aineksista ja kietoutuvat tiiviisti yhteen, mikä kertoo osaltaan ympäristökasvatuksen määrittelyn vaikeudesta. (Raittila 2012, 211–212.)

Kuva 1. Palmerin puumalli (Cantell & Koskinen 2004, 68).

4.2 Ympäristökasvatuksen sipulimalli

Toisena mallina esittelen Markku Käpylän kehittämän sipulimallin, joka koostuu osin samoista osista kuin puumallikin, mutta ajatus taustalla on hieman erilainen. Käpylä on saanut vaikutteita mallin syntyyn tunteita korostavasta vaihtoehdopedagogiikasta, inhimillisen kokemuksen tarkastelusta sekä ajatuksesta, että tiedostaminen lisää valtaa (Käpylä 1995, 33).

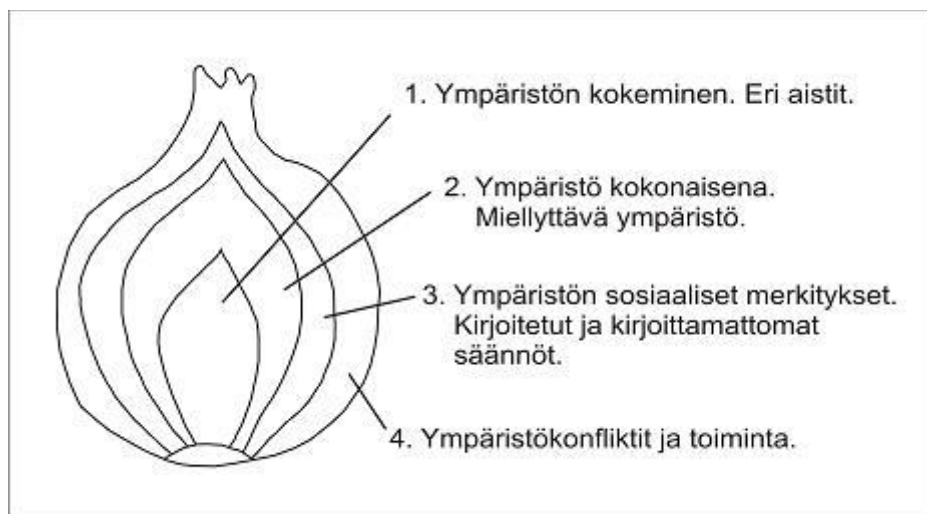
Sipulimallissa ympäristökasvatus koostuu kerroksista, jotka kiertyvät toistensa ympärille eli ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Mallin keskellä on ihminen ja hänen kokemusmaailmansa, josta käsin hän kerros kerrokselta kehittyy ymmärtämään ja tiedostamaan suhdettaan ympäristöön. (Helsingin yliopisto 2006a.) Eli toisin kuin Palmerin puumallissa, jossa jokainen taso otetaan huomioon samanaikaisesti, tässä mallissa tasolta seuraavalle edetään asteittain.

Ensimmäisellä tasolla keskitytään ympäristön kokemiseen havaintojen avulla. Ihmiset voivat kokea ympäristön hyvinkin erilailla, ja tällä tasolla ideana on tutkia omia tuntemuksia suhteessa ympäristöön. Edetään paneutuen yhteen aistiin kerrallaan ja pohditaan siitä syntyviä merkityksiä. (Käpylä 1995, 35.) Lasten kanssa toimiessa voidaan katsella, haistella ja maistella sekä keskustella erilaisista ympäristöstä tehdyistä havainnoista.

Toisella tasolla ympäristöä tarkastellaan kokonaisuutena, josta erotetaan miellyttävä ja epämiellyttävä ympäristö (Helsingin yliopisto 2006a). Ihminen ikään kuin kulkee laput silmillään jokapäiväisessä ympäristössään, joten tällä tasolla pohditaan, mikä tekee esimerkiksi asuinalueesta tai reitistä miellyttävän tai epämiellyttävän. Keskitytään omien tuntemuksien ilmaisuun ajattelun ja havaintojen perusteella. (Käpylä 1995, 35.) Lasten kanssa tällä tasolla voidaan esimerkiksi pohtia päiväkodin ympäristöä ja keskustella siitä, miten lapset kokevat sen. Työskentelyn ja tunteiden ilmaisun helpottamiseksi voidaan apuna käyttää miellekarttaa, johon lapset voivat piirtää lähiympäristön ja merkitä paikkoja, jotka ovat pelottavia tai mukavia.

Henkilökohtaisten merkitysten jälkeen siirrytään kolmannelle tasolle, joka koostuu ympäristön sosiaalisista merkityksistä. Tällä tasolla kehittyi ihmisen arviointikyky suhteessa ympäristöön ja kulttuuriin. Pohditaan muun muassa kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä, joita esiintyy sekä rakentamattomassa että rakennetussa ympäristössä. (Käpylä 1995, 35–36.) Lasten kanssa tämän tason toimintaan voidaan liittää esimerkiksi jokamiehenoikeuksista puhuminen ja lähiympäristössä liikkumisen sääntöjen kertaaminen.

Viimeinen eli neljäs taso keskittyy ympäristökasvatuksen ajankohtaisuuteen eli siihen, kuinka ympäristön suojeleminen nähdään nyky-yhteiskunnassa välttämättömänä. On olemassa ympäristöongelmia, joiden ratkaisemiseen ja tulevien ongelmien ehkäisemiseen keskitytään tällä tasolla. (Käpylä 1995, 36.) Lasta ei turhaan kannata pelotella ympäristöongelmilla, mutta voidaan miettiä, kuinka jokainen omalla panoksellaan voi toimia ympäristön hyväksi.

Kuva 2. Ympäristökasvatuksen sipulimalli Käpylän mukaan (Käpylä 1995, 34).

5 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN ALAKÄSITTEET

5.1 Luontokasvatus ja tunnesiteen luominen luontoon

Luontokasvatus on suppeampi verratessa ympäristökasvatukseen, sillä siitä puuttuu vastuullisen kulutuskäyttäytymisen ja kestäväen elämäntavan opettaminen. Luontokasvatus onkin yksinkertaisuudessaan tunnesiteen luomista luontoon. Se tapahtuu lapselle tarjottavien elämysten sekä tämän omien havaintojen ja oivallusten kautta. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua luontoon ja sen ilmiöihin, esittää kysymyksiä ja saada vastauksia niihin sekä tutkia ja tehdä löytöjä itse. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 10.)

Luontokasvatuksessa on pohjimmiltaan kyse arjessa elämisestä; elämänasenteesta, tavasta elää, päivittäisistä valinnoista ja toiminnoista. Kun lapselle kehittyy tunneside luontoon, haluaa hän myös toimia sen hyväksi ja sitä säästäen. Ihminen toimii kuitenkin usein hyvin lyhytnäköisesti ja omia päämääriään seuraten, jolloin ympäristöä muutetaan ja kuormitetaan yli sen sietorajan. Vanhemmilla ja kasvattajilla onkin vastuu siitä, että lapset oppivat luonnon ja sen suojelemisen tärkeyden. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 10–12.)

Luontokasvattajan ei itse kuitenkaan tarvitse olla ammattilainen ympäristöasioissa, vaan tärkeintä on nauttia luonnosta yhdessä lapsen kanssa. Tarjoamalla lapselle mahdollisuuksia tutustua luontoon kokonaisuudessaan, herää lapsella kiinnostus luontoa kohtaan kuin itsestään. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 12.) Tutustuessaan luontoon ja sitä kautta tiedon lisääntyessä, lisääntyy myös uteliaisuus tietää lisää. Havaintoherkkyys kehittyy varhaislapsuudessa, ja sillä on itseään ruokkiva ominaisuus: mitä herkemmin lapsi tekee havaintoja ympäristöstä, sitä enemmän hän oppii huomaamaan ja ihmettelemään. (Nykänen & Kinnunen 1992, 33.) Kasvattajan on siis vain tiedostettava luonnon merkitys lapselle ja tämän kehitykselle sekä muistettava, ettei lapsen päivän tarvitse olla virikkeiden täyttämä. Luonnossa temmeltäessä sellaiset valmiudet ja taidot kuin esimerkiksi motoriikka, havainnointi – ja ongelmanratkaisukyky sekä rikas mielikuvitus kehittyvät itsestään. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 16–18.)

5.2 Kestävän kehityksen kasvatus

Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan sellaista elämäntyyliä, joka tyydyttää tarpeemme, mutta kuitenkin viemättä jälkeläisiltämme mahdollisuutta tyydyttää omia tarpeitaan. Kestävällä kehityksellä pyritään siihen, että ihmisten taloudellinen ja aineellinen toiminta olisivat sopusoinnussa luonnonvarojen ja luonnon sietokyvyn kanssa, ja näin ollen olisi mahdollista säilyttää luonnon monimuotoisuus. (Kuivanen 1999, 6.)

Varhaiskasvatuksessa toteutettavan kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsista ympäristötietoisia kansalaisia, jotka sitoutuvat kestävään elämäntapaan. Toiminnassa tulisi olla kestävän kehityksen sisällöt, eli ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen näkökulma. Ekologiseen näkökulmaan sisältyvät muun muassa luonnonvarojen kestävä käyttö ja ilmastomuutoksen hidastaminen, taloudelliseen muun muassa ympäristövastuullisuus kuluttamisessa ja sosiaaliseen ja kulttuuriseen muun muassa tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, toisten kunnioittaminen ja yhteisöllisyys. (Järvinen ym. 2009, 109–110.)

5.3 Arvo- ja asennekasvatus

Kaikkea toimintaamme ohjaavat arvot, joten myös ympäristökasvatuksen toteuttamisessa tulisi antaa niille painoarvoa (Nordström 2004, 136). Asenteet taas ovat opittuja toimintavalmiuksia, jotka syntyvät uusissa tilanteissa. Asenne voi olla joko myönteinen tai kielteinen, ja myönteiset kokemukset vahvistavat myönteisiä ja kielteiset kokemukset kielteisiä asenteita. Sekä arvoihin että asenteisiin liittyy tieto ja tunne, jotka ohjaavat toimintaa. (Puohiniemi 2011, 31–32.)

Ympäristökasvatuksessa keskeisiä arvoja ovat vapaus, tasa-arvo, solidaarisuus, suvaitsevaisuus, luonnon kunnioittaminen ja jaettu vastuu. Arvokasvatus on kasvattajasta lähtöisin, joten kasvattajan tulisi olla tietoinen omasta maailmankuvastaan ja arvoistaan, sillä ne välittyvät myös lapsille. Oma toiminta, asenne ja innostuneisuus vaikuttavat väistämättä myös lapsiin ja koko työyhteis-

söön, joten oman toiminnan ja sitä ohjaavien arvojen pohdinta ei ole yhdentekevää. (Parikka-Nihti 2011, 42.)

Arvot muodostuvat lapsen tunteiden ja kokemusten, mutta myös tiedonhankinnan ja ajattelun vaikutuksesta. Monet arvot lapsi omaksuu omilta vanhemmiltaan, mutta myös varhaiskasvatuksessa ja koulumaailmassa työskentelevät ovat tärkeässä asemassa arvojen muodostuksessa. Ympäristökasvatuksen avulla onkin mahdollista vaikuttaa myös kotien arvomaailmaan positiivisesti, kun lapsi vie mukanaan opitut asiat kotiinsa. (Nordström 2004, 136.)

5.4 Lasten osallisuus toiminnassa

Osallisuus on kuulumista yhteiskuntaan ja yhteisöön, ja sitä kautta oikeutta olla läsnä ja päästä osallistumaan (Parikka-Nihti 2011, 34). Osallisuus muodostuu voimaantumisen ja valtautumisen tunteista, jolloin lapsella on halua toimia ympäristön hyväksi ja hän luottaa omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa. Lapsi myös tarvitsee aitoja vaikuttamisen ja toimimisen mahdollisuuksia, joita vain laadukkaat osallistumiskokemukset tarjoavat. (Koskinen 2004, 138–139.)

Lapsen osallisuutta tukee kaikki toiminta, mihin hänet otetaan mukaan, ja tämän toiminnan kautta lapsi oppii uutta. Kun aikuinen aidosti kuuntelee lasta, on todennäköisempää, että myös lapsen ideat ja ajatukset tulevat kuulluiksi. Näistä ehdotuksista aikuinen voi omaa luovuuttaan apuna käyttäen rakentaa ryhmän yhteisen jutun. (Häkkinen 2012, 13–14.)

Ympäristökasvatuksessa on tärkeää tarjota lapselle kokemus osallisuudesta, sillä sitä kautta hän oppii ymmärtämään, että toiminnallamme, teoillamme ja päätöksillämme on seurauksia. Kun lapsi pääsee jo pienestä pitäen tutustumaan ympäristökasvatuksen merkitykseen ja olemaan aidosti osallinen toiminnassa, oppii hän pohtimaan ja arvottamaan omaa toimintaansa. (Parikka-Nihti 2011, 13.)

5.5 Tutkiva oppiminen ympäristökasvatuksessa

Tutkiva oppiminen on sitä, kun lapsille annetaan mahdollisuus itse tutkia käsiteltävää aihetta monipuolisesti sekä esittää kysymyksiä. Kysymyksiin lapset voivat itse miettiä vastauksia, ja lopulta kasvattajan kanssa yhdessä tutkia ja tarkentaa niitä. Osallisuutta lisää se, että lapset saavat itse päättää, kuinka aiheeseen tutustumista jatketaan. Tutkivassa oppimisessa pohjimmaisena tarkoituksena on tutkittavan ilmiön ymmärtäminen, mikä taas lisää syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä sekä muutosten ennustamisen taitoa. (Kangassalo 2004, 28–31.) Ympäristökasvatuksessa tutkiva oppiminen nousee tärkeäksi elementiksi pyritäessä saavuttamaan toiminnalle asetetut tavoitteet.

Pienille lapsille nimenomaan tutkiminen, ihmettely ja kysely ovat ominaisia tapoja selkiyttää ympärillä olevia kohteita ja ilmiöitä. Tutkimista tapahtuu jatkuvasti, ja siinä lapsen kaikki aistit ja puhuttu kieli ovat käytössä. Omaehtoisesta tutkimisesta ja oppimisesta aikuisen tulisi myös tietoisesti tukea ja luoda mahdollisuuksia tutkivalle oppimiselle. Keskeisiä tavoitteita tällöin ovat ymmärryksen syveneminen ja lasten tutkimistoiminnan tukeminen. (Kangassalo 2004, 33.)

5.6 Ympäristöherkkyydestä ympäristövastuullisuuteen

Kun lapsi saa kokemuksia luonnosta, oppii tekemään omia havaintojaan siitä ja rakentaa tunnesiteen luontoon, puhutaan ympäristöherkkyydestä. Siihen olennaisesti liittyvät myös ympäristön aistiminen, ympäristön muutosten havaitseminen ja sen ymmärtäminen, kuinka omat teot vaikuttavat ympäristön tilaan. Ympäristöherkkyyden synnylle olennaista onkin se, millaisia hyvää oloa, esteettistä nautintoa ja henkistä hyvinvointia tuottavia ympäristökokemuksia lapsuudessa on saanut. (Helsingin yliopisto 2006b.)

Kun lapsessa on herätelty esille ympäristöherkkyys, eli kun hän suhtautuu empaattisesti luontoon, kehittyy hänestä mitä luultavimmin myös ympäristövastuullinen henkilö. Ympäristövastuullisuus nähdään usein ympäristökasvatuksen merkittävimmäksi päämääräksi, johon on mahdollista päästä muiden tavoittei-

den kautta. Ympäristövastuullisuus on pohjimmiltaan sitä, kun henkilö omaa tarvittavat tiedot ja taidot toimia ympäristöä säästävällä tavalla, välittää luonnosta ja on valmis toimimaan sen puolesta sekä uskoo oman toimintansa vaikuttavuuteen. (Cantell & Koskinen 2004, 62–63.)

6 KEHITTÄMISHANKE OPINNÄYTETYÖNÄ

6.1 Kehittämishankkeen kuvaus, kehittämistehtävä ja tavoitteet

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen sisältäen myös tutkimuksellisia piirteitä. Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle, ja se tuottaa aina jonkinlaisen konkreettisen tuotoksen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja raportointi. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 51.)

Toiminnallinen opinnäytetyö eli kehittämishanke tähtää parempaan tai tehokkaampaan toimintatapaan (Toikko & Rantanen 2009, 16). Tämän työn tavoitteena on saada ympäristökasvatus jatkumaan päiväkotia Omppulan toiminnassa sen jälkeen, kun Vihreä lippu – toiminnasta on luovuttu. Tuotoksena eli kehittämistehtävänä on päiväkodin käyttöön soveltuva ympäristökasvatusopas, mikä sisältää muun muassa yleisesti tietoa ympäristökasvatuksesta sekä osoittaa uusia ideoita toiminnan suunnitteluun. Ympäristökasvatusoppaan on tarkoitus paitsi tukea, mutta myös innostaa henkilökuntaa, jotta ympäristökasvatus pääsisi uudelle alulle päiväkodin toiminnassa.

Valitsin kehittämishankkeen, sillä mielestäni se palvelee paremmin päiväkodin tarpeita kuin tutkimuksellinen työ. Siitä on selkeä hyöty päiväkodin toiminnan kannalta uusien ideoiden ja toimintamuotojen ansiosta. Toiminnallisessa opinnäytetyössä voi apuna käyttää myös tutkimuksellisia piirteitä, mutta se ei ole välttämätöntä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56). Koska halusin saada kehittämishankkeesta mahdollisimman asiakaslähtöisen, olen käyttänyt apunani tutkimuksellisia piirteitä kyselyiden ja lasten vapaamuotoisen haastattelun muodossa. Mielestäni ne täydentävät sopivassa määrin kehittämishankkeen toteutusta, sillä niin sain oppaasta tehtyä juuri Omppulan tarpeita vastaavan.

6.2 Kehittämishankkeen toimijat ja käytetyt menetelmät

Olen suunnitellut kehittämishankkeen tekemistä yhdessä päiväkotia Ompulan vastaavana lastentarhanopettajana toimivan Kati Kaijasen kanssa. Olen kuitenkin ottanut päiväkodin muutkin työntekijät mukaan suunnitteluun, sillä parhaisiin tuloksiin pääsemistä helpottaa se, että tärkeimmät sidosryhmät otetaan jo alusta alkaen mukaan kehittämistoimintaan (Toikko & Rantanen 2009, 90). Olen kysellyt heidän ajatuksiaan ympäristökasvatuksesta sekä selvittänyt mahdollisia kehittämisideoita sen toteuttamisen suhteen.

Toinen tärkeä sidosryhmä on lapset ja heidän vanhempansa. Suoritin opintojen viimeisen harjoittelun esiopetusryhmässä, mikä antoi hyvän mahdollisuuden hyödyntää lasten ajatuksia suunnittelutyössä. Haastattelun ajattelin olevan hyvä menetelmä lasten kanssa käytettäväksi, sillä sen avulla on mahdollista ymmärtää lapsen elämysmaailmaa, käsityksiä ja mieltymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 128). Se on myös joustava tapa saada ajatukset kuuluviksi, sillä kysymykset voi kysyä uudestaan tai niitä voi tarkentaa, ja siinä on mahdollista käydä aitoa keskustelua toisen osapuolen kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Itse toteutin haastattelun niin, että lapset saivat kertoa piirroksistaan ja omista ajatuksistaan koskien luonnonsuojelua.

Koko päiväkodin lasten vanhemmat otin mukaan suunnitteluun kyselylomakkeen avulla. Heiltäkin selvitin mahdollisia kehittämisideoita ympäristökasvatuksesta näkökulmasta sekä sitä, mihin he ovat tai eivät ole olleet tyytyväisiä toiminnassa. Kyselylomakkeen valitsin sen helppouden ja mielipiteiden kartoittamiseen soveltuvuuden takia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35–37). Palaan tarkemmin kuvaamaan kyselyitä prosessikuvauksen yhteydessä.

Olen tutustunut myös aihealueen aikaisempiin opinnäytetöihin sekä muuhun kirjallisuuteen. Ympäristökasvatuksesta löytyy suhteellisen paljon kirjallisuutta sekä suomeksi että muilla kielillä. Opinnäytetöitä aiheesta löytyy myös useita, ja niistä olenkin saanut hyviä vinkkejä ja suuntaviivoja omaa työtäni ajatellen. Yksi työ, joka on hyvin lähellä omaani, on Kettusen (2013) opinnäytetyö ”Ympäristökasvatuksen käsikirjan tekeminen – kehittämishanke Vihreä lippu – päiväkodis-

sa.” Hän on tehnyt päiväkodin käyttöön soveltuvan käsikirjan, mikä on vastaava kuin tekemäni ympäristökasvatusopas. Hän on kuitenkin enemmän keskittynyt nimenomaan Vihreä lippu – teemaan, kun taas omani käsittelee ympäristökasvatusta laajemmin. En kuitenkaan ole halunnut liikaa paneutua aikaisempiin opinnäytetöihin, jotta myös oma ajatteluni pääsisi valloilleen. Ne ovatkin oikeastaan toimineet kehittämishankkeen alussa malleina siitä, miten kehittämisprosessi etenee ja millaisia mahdollisuuksia ylipäänsä on sen toteuttamisessa.

6.3 Kehittämishankkeen prosessikuvaus

Kehittämishankkeen ideointivaihe

Elokuussa 2013 aloin käydä läpi mahdollisia päiväkoteja, joille olisin kiinnostunut tekemään opinnäytetyöni. Lopulta päätin ottaa yhteyttä Raadelman Omppulaan, sillä se oli kaikista läpi selaamistani päiväkodeista jäänyt positiivisesti mieleeni nimenomaan luontopainotteisuutensa ansiosta. Olen itsekin kiinnostunut aiheesta, ja jo silloin mietin, että olisi mahtavaa, jos myös työn aihe liittyisi siihen.

Laitoin elokuun alussa sähköpostia Omppulaan, josta vastaava lastentarhanopettaja Kati Kaijanen vastasikin minulle välittömästi. He olivat kiinnostuneita ottamaan minut sinne suorittamaan viimeistä harjoitteluani sekä toteuttamaan opinnäytetyötäni, joten sovimme, että kävisin vielä paikan päällä keskustellessa aiheesta tarkemmin.

Elokuun lopulla kävin siis tutustumassa päiväkotiin, ja keskustelimme tulevan harjoittelun ohjaajani Kaijasen kanssa myös opinnäytetyön alustavasta aiheesta. Hän kertoi minulle päiväkodin hiljattain luopuneen Vihreä lippu – toiminnasta, mutta he halusivat päiväkodissa silti jatkaa ympäristökasvatusta ohjelman antaman tuen jälkeen itsenäisesti. Kaijanen mainitsikin, että ympäristökasvatuksen säilyminen osana päiväkodin toimintaa voisi olla yksi varteenotettava aihe. Itsekin kiinnostuin aiheesta saman tien, mutta päätimme jättää aiheen vielä auki, jotta myös muilta henkilökunnan jäseniltä voitaisiin kysyä mahdollisia ideoita.

Lokakuussa 2013 kävin seuraavan kerran Omppulassa vierailulla. Silloin varmistimme opinnäytetyön aiheeksi ympäristökasvatuksen säilymisen osana toimintaa, sillä muulta henkilökunnalta ei ollut tullut muita varteenotettavia ja ajankohtaisia aiheideoita. Alustavasti mietimme, että työ tulisi olemaan toiminnallinen, jonka tuotoksena tekisin päiväkodille kansion/oppaan. Allekirjoitimme samalla myös opinnäytetyö- ja harjoittelusopimukset, ja jäin innolla odottamaan harjoittelun alkua.

Kehittämishankkeen suunnitteluvaihe

Kun aihe oli lyöty lukkoon, aloin tehdä opinnäytetyön suunnitelmaa sekä alustavasti suunnittelemaan hankkeen rakennetta. Suunnitelmassa oppaan tavoitteeksi muotoutui, että se tukisi henkilökunnan toteuttamaa ympäristökasvatusta, mutta olisi myös väline osoittaa vanhemmille ja uusille työntekijöille, kuinka ympäristökasvatus on osana Omppulan toimintaa.

Suunnitteluvaiheessa tutustuin myös aikaisempiin aihealueen opinnäytetöihin ja mietin oman hankkeeni teoriaosuuden rakennetta. Kävin myös kirjastosta lainaamassa kirjoja kehittämishanketta varten ja aloin selaamaan niitä läpi. Sain hahmoteltua teoriaosuuden rakennetta sen verran, että siitä oli hyvä jatkaa työstämistä.

Kehittämishankkeen työstämisvaihe

Aloitin harjoitteluni marraskuun lopulla esiopetusryhmässä. Ensimmäiset viikot menivät lapsiin ja henkilökuntaan sekä toimintaan tutustuessa, mutta otin alusta lähtien puheisiin mukaan myös kehittämishankkeeni. Kävin henkilökunnan muidenkin jäsenten kanssa keskusteluja aiheesta, ja se saikin heti kannatusta heidän keskuudessaan.

Kaijasen kanssa pidimme palaverin kehittämishankkeen toteuttamisesta ja siihen liittyvistä toiveista. Kerroin ajatukseni siitä, että tekisin henkilökunnalle ja lasten vanhemmille kyselyn, joissa kartoittaisin heidän mielipiteitään Omppulan

toteuttamasta ympäristökasvatuksesta sekä mahdollisista toiveista siihen liittyen. Kerroin myös miettineeni lasten ottamista mukaan suunnitteluun, jotta myös heille annettaisiin mahdollisuus osallistua.

Palaverissa myös päätettiin, että opas tulisi aiemmasta suunnitelmasta poiketen siltäkin olemaan enemmän työntekijöille suunnattu kuin lasten vanhemmille. Näin ollen se tulisi siis sisältämään tietoa, josta henkilökunta voisi hyötyä, eikä Omppulan ympäristökasvatustoiminnasta kertova opas. Tähän päädyimme siksi, että Kaijasen mielestä enemmän hyötyä heille olisi nimenomaan oppaasta, joka sisältäisi työntekijöille uusia ideoita ja näkökulmia, sillä Omppulan toiminta-ajatuksessa tulee ilmi se, miten luontopainotteisuus on mukana päiväkodin arjessa.

Kyselyiden tekeminen ja lasten mukaan ottaminen

Joulukuun alkupuolella valmistin lasten vanhemmille annettavat kyselylomakkeet (Liite 1), jotka jaettiin lasten lokeroihin. Jokaiselle perheelle annettiin yksi lomake, ja yhteensä niitä jaettiin 40 kappaletta. Kysyin vanhemmilta, kuinka tyytyväisiä he ovat olleet Omppulan ympäristökasvatukseen, millaista ympäristökasvatuksellista toimintaa he toivoisivat lisää, mitkä ovat tärkeitä asioita, jotka tulisi opettaa lapsille ja onko jokin tietty toiminta, teema, tutustumiskäynti tms. erityisesti jäänyt heidän tai heidän lapsensa mieleen. Lopussa oli vielä mahdollisuus antaa risuja ja ruusuja. Laitoin eteiseen palautuslaatikon, ja vastauksia pyydettiin perjantaiksi 13.12.2013. Tiesin, ettei niin lähellä joulua ole paras mahdollinen aika tehdä kyselyjä, mutta kehittämishankkeessa oli päästävä eteenpäin. Vastauksia tuli lopulta vain kymmenen eli vastausprosentti oli 25 %. Koin sen kuitenkin riittäväksi määräksi, sillä työni on kuitenkin toiminnallinen, jossa vastaukset ovat vain pieni osa kokonaisuutta.

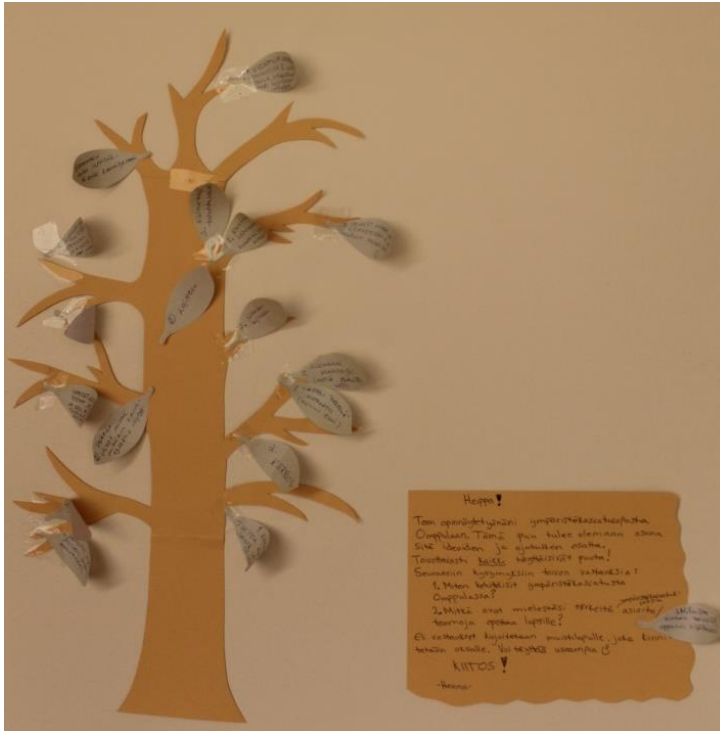
Vanhempien vastausten perusteella näytti siltä, että he ovat olleet joko erittäin tyytyväisiä tai tyytyväisiä toimintaan; vain yksi vastasi olevansa kohtalaisen tyytyväinen. Vanhempien mielestä lasten kanssa käsiteltävistä teemoista tärkeimpiä ovat luonnon arvostaminen ja suojeleminen, kierrätys ja lajittelu, veden ja sähkön säästäminen, kasvi- ja eläintuntemus, luonnossa liikkuminen, autotto-

muus ja ruoan haaskaamattomuus. Monet vanhemmat ovat tyytyväisiä nykyiseen toimintaan, mutta kehittämisideoina mainittiin kaatopaikalla vierailu, veden ja energian säästäminen ja luonnossa oleskeleminen mahdollisimman paljon.

Joulukuussa laitoin myös henkilökunnalle toimiston seinälle kyselyn (Kuva 3), johon annoin kuitenkin vastausaikaa tammikuun puoleen väliin asti lomien takia. Kyselyn toteutin niin, että olin leikannut pahvista puunrungon, johon henkilökunta teippasi lehdenmuotoisia muistilappuja, joissa vastasivat kysymyksiin. Kysyin heiltä, miten he kehittäisivät Ompulan ympäristökasvatusta, mitkä heidän mielestään ovat tärkeitä teemoja tai asioita, jotka tulisi opettaa lapsille sekä toivomuksia oppaan sisällölle. Puunoksat saivatkin mukavasti täytettä lehdistä, ja olin tyytyväinen saamiini vastauksiin.

Henkilökunnan vastauksissa useissa toistui kierrätyksen tärkeänä pitäminen, ja vinkkejä toivottiin erityisesti lapsilähtöiseen kierrättämiseen. Muina kehittämisideoina henkilökunta nosti esille panostuksen myös pienten ympäristökasvatukseen, enemmän lähiluontoon tutustumista, vierailua kierrätyskeskuksessa ja kirpputorilla, luontopainotteisuuden auki kirjoittamista, yhteisiä teemoja ryhmille, erilaisia tapoja tuoda ilmi asioita sekä sen, että osa henkilökunnasta voisi ”erikoistua” luontoaiheeseen.

Henkilökunta pitää tärkeinä teemoina kierrätyksen ja lajittelun lisäksi luonnon kunnioittamista, roskaamisen välttämistä ja materiaalin minimoimista. Toiveisiin ympäristökasvatusoppaan sisällöstä vain kolme henkilöä antoi vastauksen. Niissä toivottiin selkeitä ohjeita siihen, mistä mikäkin kierrätysastia löytyy sekä mihin mikäkin roska kuuluu. Myös esimerkkejä toimintahetkistä toivottiin.

Kuva 3. Kyselypuu henkilökunnalle (© Laaksonen 2014).

Helmikuun 2014 alussa tein lapsille vielä pienimuotoisen haastattelun ennen harjoitteluni päättymistä. Luin heille ensin ympäristön suojelusta kertovan kirjan, minkä tarkoituksena oli motivoida lapsia aiheeseen. Sen jälkeen lapset saivat piirtää paperille, kuinka he voisivat suojella luontoa tai minkä he kokevat tärkeäksi asiaksi luonnon kannalta (Kuva 4). Piirroksen valmistuttua lapsi sai vielä kertoa työstään niin, että kirjasin samalla asiat ylös. Skannasin lopulta kaikki työt ja lähetin ne sähköpostiini, sillä ajatuksenani oli, että voisin käyttää piirroksia oppaan kuvituksena.

Huomasin, että monelle lapselle oli kirjasta jäänyt mieleen erityisesti kohta, jossa kerrottiin omasta kasvimaasta. Sen vuoksi valtaosassa piirustuksia toistui kasvimaan, mutta muita lasten tärkeinä pitämiä asioita olivat roskien laittaminen roskakoriin, linja-auton tai sähköauton käyttö, kierrättäminen ja valojen sammuttaminen.

Kuva 4. Erään lapsen näkemys siitä, kuinka voi toimia luonnon hyväksi. ”Heittää roskat roskeen. Älä tallaa ruohoa. Älä jätä valoja päälle lähtiessäsi. Älä heitä purkkeja pois, voit käyttää niitä vaikka maalipurkkeina. Anna vaatteita toisille, jos ne tulee pieniksi.”

Marraskuussa 2013 olin aloittanut keräämään materiaalia kehittämishankettani varten, ja sama jatkui tammikuussa. Tammikuussa aloin pikku hiljaa kirjoittamaan teoriaa työhöni sekä suunnittelemaan tarkempaa sisältöä. Kirjoittaminen pääsi kunnolla aluilleen kuitenkin vasta harjoittelun loputtua helmikuun puolivälissä, jolloin vapaata aikaa jäi enemmän. Helmi- ja maaliskuut kuluivat nopeasti ohi, ja työ alkoi hiljalleen rakentua.

6.4 Ympäristökasvatusoppaan valmistaminen

Maaliskuussa 2014 aloin hahmotella oppaan rakennetta sekä työstää tekstiä siihen. Oppaan aihealueiksi valitsin kyselyjen perusteella tärkeimmiksi koetut aihealueet ja otin huomioon myös henkilökunnan toivomukset oppaan sisällölle. Maaliskuun lopulla pidimme Kaijasen kanssa vielä palaverin, jossa kävimme yhdessä läpi oppaan rakennetta (Liite 2). Teimme vielä pieniä muutoksia niin, että aihealueina oppaassa olisivat ympäristökasvatuksen tärkeys, Palmerin puumalli, lasten ympäristökasvatuksen tavoitteet, luontokuvan muodostuminen, lasten osallisuus ja kestävä kehitys. Niiden lisäksi antaisin vinkkejä aihealueiden lastenkirjoihin sekä mahdollisiin vierailukohteisiin. Sovimme myös, että lähettäisin hänelle sähköpostilla oppaan raakileen, kunhan saisin sen kirjoitettua. Kaijanen kävisi sitä vielä läpi muun henkilökunnan kanssa, ja he voisivat antaa siitä palautetta, jotta voisin vielä muokata oppaan lopulliseen muotoonsa.

Henkilökunnalle tekemäni kyselyn yhdessä vastauksessa mainittiin, että luontopainotteisuus pitäisi auki kirjoittaa. Juttelimme siitä myös Kaijasen kanssa ja mietimme, että oppaaseen olisi hyvä asiasta kirjoittaa, sillä se ei varmasti jokaiselle ole itsestään selvä asia. Hän lupasi laittaa minulle sähköpostilla Omppulan toimintasuunnitelman, jota apuna käyttäen voisin liittää oppaaseen tietoa siitä, mitä luontopainotteisuus juuri Omppulassa tarkoittaa. Palaveri Kaijasen kanssa selkiytti ajatuksiani oppaan suhteen, sillä tähän asti oli tuntunut vaikealta hahmottaa oppaan sisältöä kohderyhmälle sopivaksi sekä ylipäättään aloittaa kirjoittamisurakka. Palaverin jälkeen oppaan kirjoittaminen pääsikin vasta kunnolla vauhtiin.

Huhtikuun puolessa välissä lähetin Kaijaselle oppaan sen hetkisessä muodossaan. Hän kävi sitä läpi, mutta muutoksia ei enää tehty, joten pystyin aloittamaan oppaan viimeistelyn. Toukokuun alussa opas valmistui ja palautin kehittämishankkeen kokonaisuudessaan.

Vaihe	Ajankohta	Toimijat	Menetelmät	Dokumentit
Ideointivaihe	Elokuu - lokakuu 2013	Raadelman Ompulan vastaava lastentarhanopettaja Kati Kaijanen Muu henkilökunta	Sähköpostiviesti Keskustelut	Muistio
Suunnitteluvaihe	Marraskuu 2013	Kati Kaijanen	Keskustelut	Muistio
Työstämisen vaihe	Joulukuu 2013 - huhtikuu 2014	Raadelman Ompulan henkilökunta Lasten vanhemmat Taimikot -esiopetusryhmä	Kyselyt henkilökunnalle ja lasten vanhemmille Lasten haastattelu	Kyselypuu ja -lomakkeet Piirustukset Muistio
Tarkistusvaihe	Huhtikuu 2014	Raadelman Ompulan henkilökunta	Sähköpostikeskustelu	Sähköpostiviesti
Arviointivaihe	Toukokuu 2014	Ohjaava opettaja, yliopettaja ja opponija	Työn esittäminen	Vertaispalaute ja arviointi hankkeesta

Kuvio 1. Kehittämishankkeen prosessikuvaus.

7 POHDINTA JA ARVIOINTI

7.1 Kehittämishankeprosessin ja oman kasvuprosessin arvioiminen

Tiesin alusta alkaen, että opinnäytetyön tekeminen on aikaa vievä ja pitkä prosessi, mutta, että se kannattaa kuitenkin ehdottomasti hoitaa kunnialla loppuun asti. Olen tyytyväinen, että valitsin kehittämishankkeen enkä tutkimusta, sillä koen kehittämishankkeen olevan minulle ominaisempi tapa työskennellä. Olen tykännyt siitä, että kehittämishankkeen luonteen omaisesti olen koko prosessin ajan tehnyt tiivistä yhteistyötä Kaijasen ja muun Ompulan väen kanssa. Se, että jatkuvasti on sieltä suunnalta saanut tukea ja ideoita työn suhteen, on vienyt minua eteenpäin prosessissa eniten.

Kehittämishanke on ollut prosessina pitkä ja uuvuttava, mutta ennen kaikkea opettavainen. Matkan varrella olen oppinut tärkeimpänä asiana sen, kuinka ajankohtainen ja merkittävä asia ympäristökasvatus on. Ympäristön tilasta ja siitä, mitä sen hyväksi jokainen voi tehdä, on tiedetty jo vuosikymmeniä, mutta vielä tänä päivänäkään ei suuria harppauksia ole menty eteenpäin. Aiheeseen perehtyminen on saanut itsenikin enemmän tietoiseksi tekemistäni valinnoista ja sitä kautta valveutuneemmaksi ympäristöasioissa.

Tutustuessani aihealueeseen tarkemmin, huomasin, että ympäristökasvatuksen tärkeyttä pyritään nostamaan ihmisten tietoisuuteen. Vihreä lippu – toiminnan alaisuudessa toimivia päiväkoteja ja kouluja tulee jatkuvasti lisää, ja Keskitalo (2014) hiljattain kirjoitti artikkelissaan Turun Sanomien Extra – liitteessä aiheesta. Siinä ihmeteltiin sitä, että lasten leikit ovat yhä enenevässä määrin siirtyneet sisälle eikä lähimetsässä enää näe lapsia niin kuin vielä muutamia vuosia sitten. Artikkelissa pohdittiin myös sitä, miten tällainen muutos saattaa vaikuttaa paljon myös lapsen kehitykseen, terveyteen ja tulevaisuuteen. Mielestäni onkin tärkeää nostaa ihmisten tietoisuuteen se, kuinka moneen asiaan luonnolla voi olla vaikutusta.

Kuten kehittämishankkeen luonteeseen kuuluu, on tässäkin hankkeessa toimijat olleet mukana prosessin eri vaiheissa. Olen vienyt hanketta eteenpäin pääosin Kaijasen kanssa sekä osallistanut myös muut henkilökunnan jäsenet ja lapset vanhempineen kyselyiden avulla. Kaijasen kanssa olemme kuitenkin pitäneet palaverreja, jotka ovat hanketta vieneet eteenpäin. Koenkin, että koska tähän kehittämishankkeeseen liittyvät toimijat ovat olleet mukana prosessissa mielipiteineen ja ehdotuksineen, on lopullinen tuotos myös heidän tarpeidensa mukainen. Eli toisin sanoen olen tyytyväinen siihen, kuinka tuotoksesta muodostui juuri Omppulalle soveltuva ympäristökasvatusopas.

Aikataulullisesti kehittämishankeprosessi painottui loppukeväälle, vaikka pohjatyötä olinkin aikaisemmin jo tehnyt. Kirjoitusurakka oli hieman aikataulullisesti jäljessä, mutta kuitenkin hanke valmistui ajallaan. En ollut suunnitteluvaiheessa ottanut huomioon sitä, että harjoittelupäivien jälkeen kirjoittamiseen ei juurikaan jäänyt aikaa, vaan työssä pääsin eteenpäin vain lähinnä viikonloppuisin.

Itse olen oppinut matkan varrella suunnattomasti ympäristökasvatuksesta. Aihe oli kyllä alun perinkin minulle läheinen ja jokseenkin tuttu, mutta nyt koen saaneeni itsellenikin paljon uutta tietoa ja syventänyt taitojani. Tulevaisuuden ammattini kannalta näen positiivisena asiana sen, että voin näitä tietoja käyttää hyödykseni työelämässä. Olen saanut hyvän pohjan alkaa itsekkin ympäristökasvattajaksi ja voisin kuvitella syventäväni aiheeseen vieläkin tarkemmin.

Kehittämishanke on myös vahvistanut sosionomin ammatillisuuttani, sillä käsitys siitä, millaisena itseni työelämässä näen, on selkeytynyt. Suuntautuessani varhaiskasvatukseen haluan nimenomaan ottaa kaikki hankkeen aikana saavani opit mukaan ja kehittää työtöittäni niiden mukaisesti. Haluan tehdä oman osani ympäristökasvatuksen hyväksi, sillä aihe on juurtunut ajatuksiini syvälle.

Ja jos joskus tulevaisuudessa kokisinkin tarvetta siirtyä varhaiskasvatuksesta muille sosiaalialan alueille, voin silti toimia ympäristökasvattajana tai – ohjaajana. Koen, ettei ympäristökasvatus missään nimessä ole tarkoitettu vain lasten kanssa työskenteleville, vaikka heidän kanssaan luodaankin pohja tulevaisuu-

den ympäristövaikuttamiseen. Sitä voi kuitenkin soveltaa kaikenlaisten ja kaiken ikäisten asiakkaiden kanssa.

Tämän kehittämishankkeen mukana huomasin sen, kuinka osaltaan tavallisia ajatuksia ja toimintoja ympäristökasvatuksen taustalla on. Luonnosta nauttiminen lapsen kanssa, lapsen havaintojen ja kysymysten huomioiminen ja lapsen mielipiteiden kuunteleminen ovat tärkeitä asioita, jotka on mahdollista toteuttaa suuremmilla ponnisteluilla. Se, kun itse osaa arvostaa luonnon ja sen suojelun tärkeyttä, antaa pohjan myös lapsen innostukselle.

7.2 Tuotoksen arvioiminen

Kehittämishankkeen tuotoksena tekemäni ympäristökasvatusopas on tehty Omppulan toiveiden ja tarpeiden mukaiseksi. Näin ollen se on juuri siinä päiväkodissa toimiva opas, mutta mielestäni sitä voidaan yhtä hyvin käyttää muissakin yksiköissä. Opas sisältää nimittäin ihan perustietoa ympäristökasvatuksen aihealueista sekä vinkkejä toimintaan, joita voidaan helposti soveltaa muillekin lapsiryhmille ja päiväkodeille sopivaksi.

Rakensin ympäristökasvatusoppaan niin, että ensin kuvaan lyhyesti Omppulan toiminta-ajatuksen mukaisesti sitä, mitä luontopainotteisuus Omppulassa tarkoittaa. Sen jälkeen kerron ympäristökasvatuksen ajankohtaisuudesta, Palmerin puumallista, lasten ympäristökasvatuksen tavoitteista, luontokuvan muodostumisesta ja lasten osallisuudesta. Sen jälkeen tulee kestävän kehityksen osio ja lopussa vielä lastenkirjalista henkilökunnalle työn tueksi.

Otin oppaan tekemisessä huomioon vanhempien ja työntekijöiden toivomukset, jotka sain kyselyjen avulla kartoitettua. Opas sisältää aihealueita, joita he kokivat tärkeiksi, mutta myös yleisesti tietoa ympäristökasvatuksesta. Ympäristökasvatusoppaan rakenteen kävin läpi yhdessä Kaijasen kanssa, jotta siitä tulisi mahdollisimman paljon heidän tarpeitaan vastaava. Tekstin pyrin pitämään yksinkertaisena, jotta sellainenkin henkilö, jolla ei ole aikaisempaa kokemusta aiheesta, pysyisi kärryllä. Mielestäni oppaasta tuli simppelempi, mutta kuitenkin asiapitoinen, ja näen sen palvelevan Omppulan työntekijöitä.

Oppaan tekemisen jätin tarkoituksella huhtikuulle, jotta voisin ennen sen aloittamista päästä mahdollisimman pitkälle muussa kirjoittamistyössä. Ajattelin, että niin voisin täysin keskittyä vain oppaan rakentamiseen. Nyt jälkeenpäin ajatellen olisi ollut parempi aloittaa aikaisemmin, sillä aika tuntui loppuvan kesken. Sen vuoksi pystyin lähettämään oppaan raakileen Kaijaselle vasta kaksi viikkoa ennen opinnäytetöiden viimeistä palauttamisajankohtaa. Minulle jäikin sellainen olo, että vaikka olenkin oppaaseen melko tyytyväinen, olisin paremmalla aika-auluttamisella ollut siihen vielä tyytyväisempi. Esimerkiksi oppaan ulkonäköön panostaminen jäi valitettavasti vähälle, joten senkin vuoksi se on muodoltaan aika yksinkertainen.

7.3 Kehittämishankkeen luotettavuus, eettinen pohdinta ja ajatuksia aihealueen jatkokehittämisideoista

Tässä kehittämishankkeessa käyttämistäni lähteistä osa on jo suhteellisen vanhoja, mutta koen ne siltikin luotettaviksi. Tämä siksi, että niissä käsiteltävät asiat ovat nykyaikanakin yhä ajankohtaisia, sillä perusajatus ympäristökasvatuksen taustalla ei ole muuttunut vuosien kuluessa. Huomasinkin verratessani uusia lähteitä vanhempiin, että niissä käsiteltiin hyvin paljon samoja asioita. Myös vieraskielisten lähteiden tekstit ympäristökasvatuksesta olivat verrannollisia suomenkielisiin, mikä taas osaltaan kertoo ympäristökasvatuksen olevan kansainvälisestikin ajankohtainen aihealue.

Kehittämishankkeen eettiset kysymykset liittyivät lähinnä siihen, miten käsittelin ja hyödynsin kyselyitä ja lasten piirroksia. Kyselyihin vastaamisessa painotin sitä, että vastata pitää nimettömänä. Tällä pyrin paitsi siihen, että kyselyiden käsittelyssä ei tarvitsisi kiinnittää huomiota siihen, ettei kukaan ulkopuolinen niitä pääse näkemään, mutta myös siihen, että vastaajat voisivat olla täysin rehellisiä vastauksissaan. Päiväkodin johtajalta kysyin siitä, miten lasten haastattelu ja piirrosten käyttäminen tulisi hoitaa. Häneltä sain ohjeen, että koska lasten nimiä ei tulisi töissä näkymään, niitä saa hyödyntää hankkeessa ilman vanhempien luvan kysymistä.

Mielestäni ympäristökasvatukselle tulisi antaa enemmän jalansijaa varhaiskasvatuksessa. Tämän kehittämishankkeen myötä toivon, että yhä useampi opinnäytetyötänsä tekevä tarttuisi rohkeasti aiheeseen, jotta ympäristökasvatus saataisiin monipuolisesti osaksi varhaiskasvatusta. Tälle aihealueelle on tilaa niin toiminnallisten kuin tutkimuksellistenkin opinnäytetöiden keskuudessa, ja mahdollisuuksia on laidasta laitaan. Minua itseäni kiinnostaisi esimerkiksi se, miten lapsi, joka on käynyt luontopainotteista päiväkotia, myöhemmässä elämässään ajattelee aiheesta. Eli se, miten opit jäävät mieleen ja eletäänkö niiden mukaan vielä päiväkotielämän jälkeenkin. Sekin olisi mielenkiintoista tietää, että muuttuuko lapsen kotona toimintatavat sen jälkeen, kun lapsi menee luontopainotteiseen päiväkotiin. Kehittämishankkeitaikin aiheesta voisi tehdä monenlaisia, kuten esimerkiksi toimintapäiviä päiväkodissa tai oman tuotokseni kaltaisia oppaita tai kansioita päiväkodin henkilökunnan käyttöön.

LÄHTEET

Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 60-79.

Day, C. & Midbjer, A. 2007. Environment and children. Passive lessons from the Everyday Environment. Burlington: Elsevier Ltd.

Harju-Autti, P.; Neuvonen, A. & Hakkarainen, L. (toim.) 2011. Ympäristötietoisuus. Suomalaiset 2010-lukua tekemässä. Viro: Rakennustieto Oy.

Heikkinen-Peitsamo, A. & Rautakivi S. 1989. Esikouluikäisten ohjaus. 6., uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Helsingin yliopisto 2006a. Ympäristökasvatus. Käpylän sipulimalli. Viitattu 30.4.2014 <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/sipuli>.

Helsingin yliopisto 2006b. Ympäristökasvatus. Ympäristöherkkyys. Viitattu 29.4.2014 <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/keskeisia-kasitteita/ymparistoherkkyys>.

Hiltunen, J. & Konivuori, H. 2005. Vihreä draama. Draaman keinoin kestäviin elämäntapoihin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Häkkinen, L. 2012. Osallisuutta etsimässä. Talentia. Kasvu. Varhaiskasvatuksen ammattilaisille. 2/2012, 12–14.

Järvinen, M.; Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Kangassalo, M. 2004. Tutkiva oppiminen. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) Kotipihasta maailmalle. Ympäristökasvatuksen karttakirja. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 28–42.

Keskitalo, S. 2014. Viimeiset lapset metsässä? Turun Sanomat Extra. 15.3.2014, 4-7.

Kettunen, S. 2013. Ympäristökasvatuksen käsikirjan tekeminen. Kehittämishanke Vihreä lippu – päiväkodissa. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. Saatavissa myös <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/57942/Kettunen%20Sari.pdf?sequence=1>.

Koskinen, S. 2004. Osallisuushankkeet. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 138–140.

Kuivanen, T. 1999. Vihreät silmälasit. Toimi ympäristövaikuttajana. Porvoo: WSOY.

Kurttio, T. & Kurki, O. 1999. Varhaiskasvattajan ympäristöopas. 2., uudistettu painos. Ylöjärvi: Painohäme Oy.

Käpylä, M. 1995. Ympäristökasvatus koulun oppimis- ja tiedonkäsityksen muuttamisen välineenä. Teoksessa Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) Opettaja ympäristökasvattajana. Juva: WSOY, 24–39.

Nordström, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 116-143.

Nyhus Braute J. & Bang C. 1997. Följ med ut! Barn i naturen. Tukholma: Universitetsforlaget.

Nykänen, R. & Kinnunen J. 1992. Taivaan merkit. Pienten lasten ympäristökasvatus. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Ojanen, S. & Rikkinen, H. 1995. Opettaja ympäristökasvattajana. Juva: WSOY.

Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävästä kehitystä. Lasten Keskus.

Puohiniemi, M. 2011. Arvot, asenteet ja ympäristönsuojelu. Teoksessa Harju-Autti, P.; Neuvonen, A. & Hakkarainen, L. (toim.) Ympäristötietoisuus. Suomalaiset 2010-lukua tekemässä. Viro: Rakennustieto Oy, 31–48.

Raittila, R. 2012. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2., painos. Juva: PS-kustannus, 208–218.

Rosenberg, T. 1993. Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoidon ekologinen arki. RAK ja Suomen Luonnonsuojeluliitto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. 2002. Luonto tutuksi. Vinkkejä vanhemmille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Unesco. 1978. Intergovernmental Conference of Environmental Education. Final report. Viitattu 26.1.2014 <http://unesdoc.unesco.org/images/0003/000327/032763eo.pdf>.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vienola, V. 1995. Eettinen ja systeemiteoreettinen näkökulma päivähoiton ympäristökasvatukseen. Teoksessa Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) Opettaja ympäristökasvattajana. Juva: WSOY, 76–84.

Vihreä lippu 2013. Viitattu 5.3.2014 <http://www.vihrealippu.fi> > Vihreä lippu > Mikä vihreä lippu?

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Wolff, L.-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. & Koskinen, S. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 18–29.

Kyselylomake vanhemmille

Hei!

Teen Omppulaan opinnäytetyönä ympäristökasvatusopasta. Vastaamalla seuraaviin kysymyksiin autatte kehittämään ympäristökasvatusta lapsenne päivähoidossa sekä minua pääsemään eteenpäin työssäni.

Täytetyn lomakkeen voitte palauttaa vastauslaatikkoon päiväkodin aulaan perjantaihin 13.12.2013 mennessä. Huomioitathan, ettei vastaajan nimeä tarvitse ilmoittaa.

Kiitos vastauksesta! 😊

T: Henna Laaksonen

- 1) Kuinka tyytyväisiä olette olleet lapsenne saamaan ympäristökasvatukseen Omppulassa? Rastittakaa sopivin vaihtoehto.

Erittäin tyytyväinen__ Kohtalaisen tyytyväinen__ Tyytymätön__

Tyytyväinen__ Kohtalaisen tyytymätön__ En osaa sanoa__

- 2) Mitkä ympäristökasvatukseen liittyvät asiat/teemat (esim. kierrätys) koette tärkeäksi opettaa lapsille?

- 3) Millaista ympäristökasvatuksellista toimintaa toivoisitte lisää Omppulaan?

- 4) Onko jokin tietty ympäristökasvatukseen liittyvä toiminta, teema, tutustumiskäynti tms. jäänyt erityisesti mieleenne/lapsenne mieleen?

- 5) Risut ja ruusut

27.3.2014

Oppaan sisältö ja rakenne

- 1) Ympäristökasvatuksen ajankohtaisuus/tärkeys
- 2) Ympäristökasvatus Palmerin puumallin mukaan
- 3) Lasten osallisuus
- 4) Kestävä kehitys
 - a) Jätteiden lajittelu ja kierrätys
 - b) Sähkö ja vesi
 - c) Ruoka
 - d) Saasteet
- 5) Kirjalista työn tueksi
- 6) Mahdollisia vierailukohteita ja vierailijoita

→ ympäristössä,
ympäristöstä,
ympäristön
puolesta

- ! • Luontosuhde
 - Retket, tutkiminen, eläimet (ideoita)
- Ympäristöherkkyys
- Vinkkejä toimintaan
- Erilaisia menetelmiä (draama, valokuvaukset, piirtäminen...)
- Ympäristövastuullisuus, kunnioittaminen
- Globaali
- Konkreettisia asioita esim. veden säästämiseen
- Luontopainotteisuuden aukikajoittaminen
- Koulutus
- Vanhemmat (tiivistelmä)
- Perheiden osallistuminen
- Kansio + sähköinen
- Piirustuksia
- Saa käyttää nimeä
- Vihreä tiimi (ideoita)
- Toiminta-ajatus

OMPPULAN YMPÄRISTÖ- KASVATUSOPAS

"Heittää roskat roskiin. Älä tallaa ruohoa. Älä jätä valoja päälle lähtiessäsi. Älä heitä purkkeja pois, voit käyttää niitä vaikka maalipurkkeina. Anna vaatteita toisille, jos ne tulee pieniksi."

SISÄLTÖ

1 TOIMINNAN

LUONTOPAINOTTEISUUS

OMPPULASSA 1

2 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN

TÄRKEYDESTÄ 2

3 YMPÄRISTÖKASVATUS PALMERIN

PUUMALLIN MUKAAN 3

4 LASTEN

YMPÄRISTÖKASVATUKSEN

TAVOITTEET 6

5 LUONTOKUVAN

MUODOSTUMINEN 7

6 LASTEN OSALLISUUS	9
7 KESTÄVÄ KEHITYS	11
A) JÄTTEIDEN LAJITTELU JA KIERRÄTYS	12
B) SÄHKÖ JA VESI	16
C) RUOKA	18
D) PÄÄSTÖT	21
8 KIRJAVINKKEJÄ TYÖN TUEKSI	24
9 LÄHTEET	26

Teksti: Henna Laaksonen

Kuvitus: Taimikot 2013-2014

1 TOIMINNAN LUONTOPAINOTTEISUUS OMPPULASSA

*Ompulassa toiminnan luontopainotteisuus tarkoittaa sitä, että pyritään **kunnioittamaan** luontoa ja myös **nauttimaan** siitä.*

*Ompulan luonnonläheinen sijainti antaa mahdollisuuden **päivittäiseen kosketukseen** luonnon kanssa.*

*Ompulan arjessa noudatetaan "**vihreitä tapoja**", joiden avulla lapsi oppii pienestä pitäen huolehtimaan luonnosta ja lähiympäristöstä.*

Tämä ympäristökasvatusopas on valmistunut opinnäytetyönä Ompulan väen toiveiden pohjalta.

*Oppaan tarkoituksena on **tukea** henkilökuntaa ympäristökasvatuksessa tarjoamalla tietoa ja uusia ideoita.*

2 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN TÄRKEYDESTÄ

Ihminen on riippuvainen luonnosta ➡ Luonto pärjää ilman ihmistä - ihminen ei ilman luontoa.

Luonnossa tapahtuvat muutokset ja luonnonvarojen häviäminen eivät välttämättä näy päivittäisessä elämässä ➡ Ajan kuluessa kuitenkin vaikuttavat varsinkin jälkeläistemme elämään.

Luonnon kunnioittaminen ja arvostaminen ovat tärkeitä arvoja ➡ Mitä varhaisemmassa vaiheessa ne opitaan, sitä pitemmälle ne kantavat.

Nykyajan lasten arki on usein täyteen ahdettua - harrastukset ja muut menot, videopelit ➡ Vaarana vieraantuminen luonnosta.

Lapsella on kuitenkin luonnostaan mielenkiintoa luontoa kohtaan ➡ Vaalimalla ja arvostamalla kantaa aikuisuuteen asti - kiinnostus hiipuu ilman aikuisen kannustusta ja innostusta.

Kotioloissa lapsi ei välttämättä pääse riittävästi kosketuksiin luonnon kanssa ➡ Varhaiskasvattajilla on vielä mahdollisuus ratkaisevasti vaikuttaa asiaan!

3 YMPÄRISTÖKASVATUS PALMERIN PUUMALLIN MUKAAN

Ympäristökasvatus on käsitteenä hyvin monitasoinen ja sekava.

Palmerin puumalli on yksi tunnetuimpia ja käytetyimpiä malleja ympäristökasvatuksen määrittelyssä Sopii hyvin varhaiskasvatuksessa toteutettavan ympäristökasvatuksen lähtökohtien ja tavoitteiden selventämiseen.

*Mallin mukaan ympäristökasvatuksen tulisi **samanaikaisesti** ja **tasavertaisesti** toteutua jokaisella tasolla Tasot ovat osin samankaltaisia - niitä on vaikea selkeästi erottaa toisistaan.*

*Kaikilla tasoilla on mukana **tietojen, taitojen, asenteiden, käsitysten ja käsitteiden** kehitys.*

Puun juuret ympäristökasvatuksen pohjana:

Merkittävät elä-
mäkokemukset

Lapsuuden luon-
tokokemukset

Perheen ja *muiden*
henkilöiden mallit

Oppiminen ympäristössä:

Kokemukset → tie-
dot, taidot, kyvyt

Toiminnallisuus, eri-
laiset ympäristöt

Leikkimällä, liikku-
malla, tutkimalla

Oppiminen ympäristöstä:

Kokemukset, ympä-
ristötietoisuus

Tutkiva toiminta

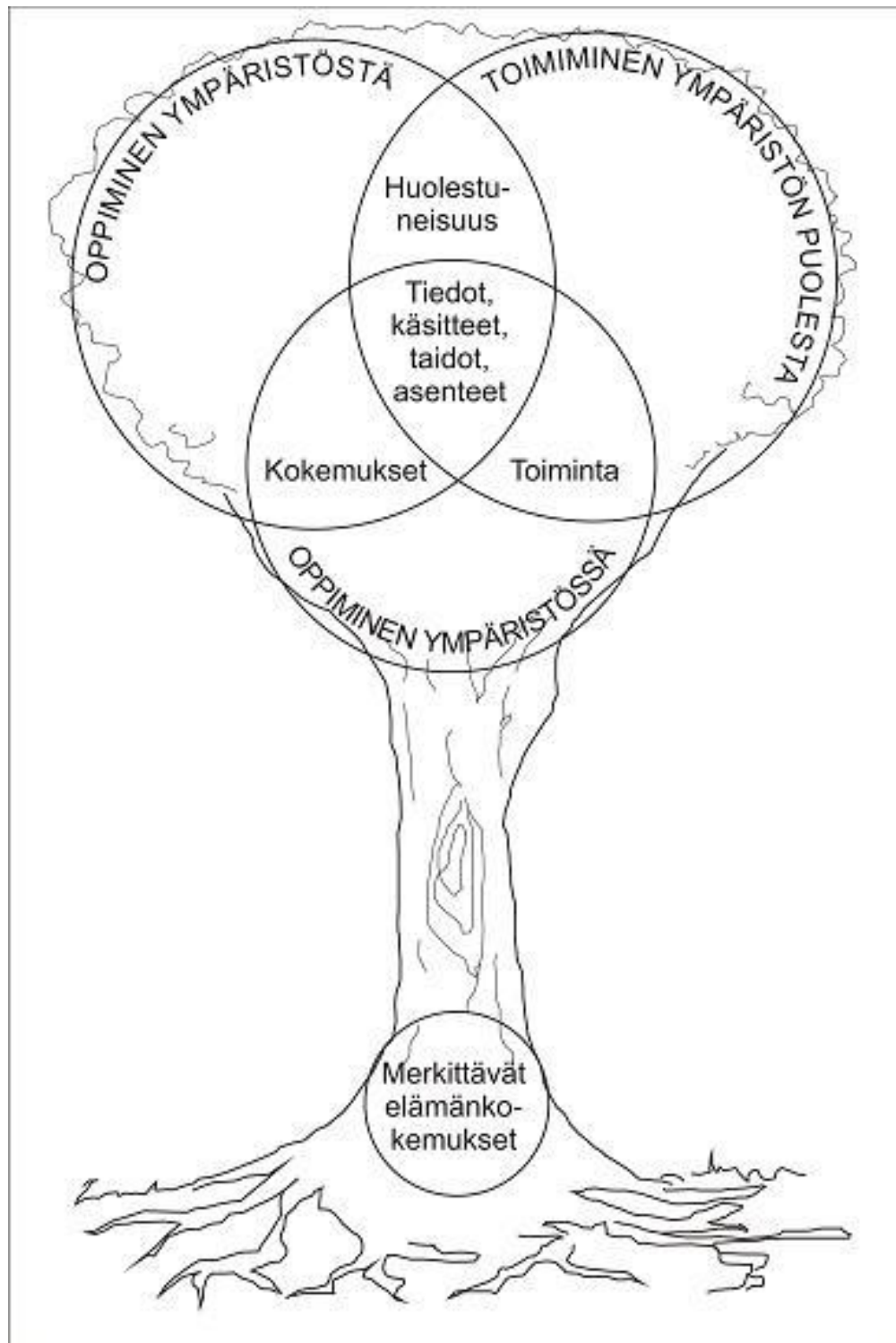
Havainnointi, ko-
keileminen

Toimiminen ympäristön puolesta:

Arvot, eettisyys,
huolenpito

Konkreettinen
toiminta

Osallistuminen,
vaikuttaminen

Ympäristökasvatus Palmerin puumallin mukaan.

4 LASTEN YMPÄRISTÖKASVATUKSEN TAVOITTEET

Saada tietoa luonnosta

Elämykset ja kokemukset

Syy-seuraussuhteiden havaitseminen

Tavoitteet ovat muokattavissa, kun otetaan huomioon lapsen ikä ja kehitystaso → Pienten lasten ympäristökasvatus alkaa ympäristöön tutustumisella, mistä vähitellen siirrytään tavoitteissa eteenpäin.

Tavoitteet toteutuvat, kun lapsi saa rauhassa tutkia ja ihmetellä luonnonilmiöitä.

Positiivisten kokemusten kautta lapsi oppii uskomaan tulevaisuuteen ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa → Voimia ja taitoja toimia luonnon hyväksi.

Lapsi lopulta itse määrittelee oman käsityksensä ympäristöstä kokemustensa ja ajattelunsa kautta → Aikuisen rooli tärkeä tässä prosessissa!

EI pelottelua tai vanhempien syyllistämistä

VAAN

Myönteinen suhtautuminen ja maailmankatsomus

5 LUONTOKUVAN MUODOSTUMINEN

Vanhemmilla ja kasvattajilla on vastuu siitä, että lapsi oppii luonnon ja sen suojelemisen tärkeyden.

Luontokuvan muodostumiseen vaikuttavat:

Tunneside luontoon → Halu toimia luonnon hyväksi ja sitä säästäen.

Tiedon lisääntyessä lisääntyy myös uteliaisuus tietää lisää.

Havaintoherkkyys kehittyy → Mitä enemmän lapsi tekee havaintoja, sitä enemmän hän oppii huomaamaan ja ihmettelemään.

*Luonnossa esimerkiksi motoriikka, havainnointi- ja ongelmanratkaisukyky sekä rikas mielikuvitus kehittyvät kuin itsestään. Tärkeintä on, että kasvattaja **nauttii** luonnosta yhdessä lapsen kanssa!*

Vinkit työskentelyyn

- Lähimetsässä leikkiminen ja liikkuminen mahdollisimman usein
- Eväsretket
- Nyttäripiknik
- Erilaisissa ympäristöissä liikkuminen (rakennettu ja luonnon ympäristö)
- Jokamiehen oikeuksista ja -velvollisuuksista keskusteleminen
- Marjastaminen ja sienestäminen
- Toimintatuokiot ulkona aina, kun mahdollista
- Talvella eläinten jälkien tutkiminen
- Eläinten talviruokinta
- Pihaleikkipäivä / olympialaiset

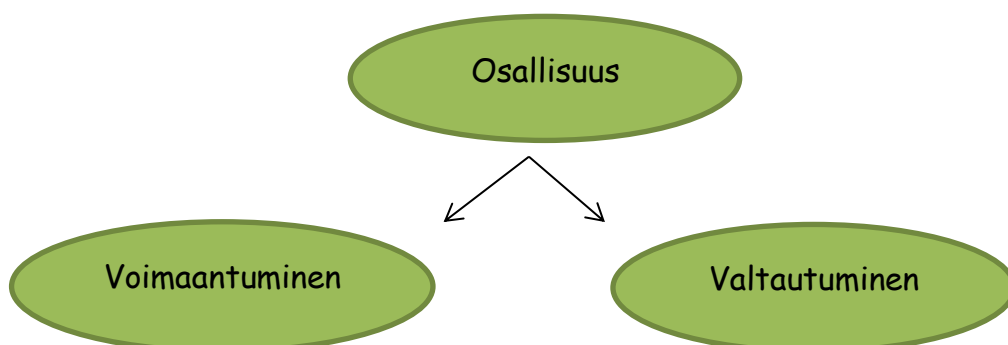
- Luonnonmateriaalien hyödyntäminen työskentelyssä (marjat, oksat, lehdet yms.)
- Roskien kerääminen, kun lumet sulavat keväällä
- Mikä on elollista, mikä elotonta luontoa? - Toimintahetki
- Luonnon fyysiset ominaisuudet (muodonmuutokset, vertailu esim. kova/pehmeä, iso/pieni)
- Kasvi- ja eläintuntemus
- Oman kasvukansion tekeminen
- Väripaletti luonnonmateriaaleista
- Aistiharjoitukset luonnossa

LASTEN OSALLISUUS

Osallisuus on kuulumista yhteiskuntaan ja yhteisöön, oikeutta olla läsnä ja päästä osallistumaan.

*Osallisuuteen liittyy kokemus yhdessä elämisestä ➡
Vuorovaikutussuhteet, vertaisryhmät ja yhdessä toimiminen.*

Osallisuuden tunne syntyy kokemuksista, joihin lapsi on osallistunut tai osallistettu ➡ Osallisuus on lapsen kokemus; aikuinen ei voi sitä tuottaa.

*Voimaantuminen ➡ Lapsi huomaa, että aikuinen suhtautuu häneen **kunnioittavasti** ja **aidosti** kuunnellen.*

*Valtautuminen ➡ Lapsi kokee pystyvänsä **vaikuttamaan**.*

Päästessään osallistumaan, lapsella herää tunne, että hän vaikuttaa asioihin → Lapselle muodostuu käsitys itsestä toimijana, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia ja jonka ajatukset, tunteet, mielipiteet, tiedot ja taidot ovat arvokkaita.

Vinkit työskentelyyn

- Lasten toivomusten ja mielipiteiden kartoittaminen AINA, kun se on mahdollista → niihin suhtaudutaan aidosti välittäen!
- Lasten ehdotusten huomioiminen ja kirjaaminen ylös päiväkodin arjessa
- Kotona kiertävä eläin tms., jonka mukana kuulumiset kotoa
- Lasten paneeli heitä kiinnostavasta aiheesta → aiheeseen syvä perehtyminen kirjojen, piirustusten, elokuvan tms. avulla, huomioiden lasten ehdotukset jatkosta!
- Miellekartta päiväkodin ympäristöstä, mihin lapset merkitsevät pelottavat, mukavat tms. paikat

- Yhteinen tekeminen vanhempien kanssa → roskien kerääminen, perheillat päiväkodilla (esim. elokuvailta, kevättrieha), myyjäiset, nyyttärit, tavaravaihtoviikot...
- Päiväkodin arjen dokumentoiminen mm. valokuvaamalla → lasten nostaminen esille arvokkaina ja taitavina
- Innostaminen, kannustaminen, kiitoksen antaminen
- Toisten huomioimisen opetteleminen
- Koko päiväkodin yhteiset teemapäivät ympäristöaiheesta säännöllisesti
- Muihin kulttuureihin tutustuminen → Erilaisuuden arvostaminen

7 KESTÄVÄ KEHITYS

Elämäntyyli, joka tyydyttää tarpeemme kuitenkin viemättä jälkeläisiltämme mahdollisuutta tyydyttää omia tarpeitaan.

Pyritään siihen, että toiminta olisi sopuosoinnussa luonnonvarojen ja luonnon sietokyvyn kanssa → Luonnon monimuotoisuus säilyy.

*Varhaiskasvatuksessa tavoitteena kasvattaa **ympäristö-tietoisia** kansalaisia, jotka saavat hyvän pohjan kestäväan elämäntapaan sitoutumiseen.*

Toiminnassa tulisi olla mukana kaikki kestäväan kehityksen sisällöt:

Ekologinen näkökulma →
Mm. luonnonvarojen kestävä käyttö, ilmastonmuutoksen hidastaminen

Taloudellinen näkökulma
→ Mm. ympäristövastuulliset kulutustottumukset

Sosiaalinen ja kulttuurinen
näkökulma → Arvoperustana
mm. tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, toisten kunnioittaminen ja yhteisöllisyys

A) KIERRÄTYS JA JÄTTEIDEN LAJITTELU

Jätteet ovat yksi suurimmista ympäristöongelmista

➡ *Jokaisella on mahdollisuus tehdä osansa niiden synnyn hillitsemiseksi.*

Kierrätys on yksi oleellisimmista ja tärkeimmistä ympä-

ristöön vaikuttavista asioista ➡ Hyvä opettaa lapsille jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa!

Kaikki, minkä heitämme pois, päättyy aina jonnekin ➡

Osan jätteestä voi käyttää uudelleen, mutta nekin tulee viedä oikeaan paikkaan.

Tavarat ja tuotteet voivat joskus aiheuttaa enemmän

päästöjä poisheittämisen jälkeen kuin ennen sitä ➡

*Tärkeää lajitella **oikein!***

*"Voi laittaa roskat roskikseen ja biojätteen kompostiin.
Ja pyyhkiä hämähäkinseitit. Ja kierrättää pullot."*

Ompulan pihalta löytyvät seuraavat jätteen keräysastiat:

Sekavärinen lasi: Vihreä, kirkas ja ruskea lasi etiketteineen ja sulkimineen. **EI posliinia, keramiikkaa ja turvalasia!** → Murskataan ja osa käytetään uusien tuotteiden raaka-aineena, osa hyödynnetään sellaisenaan.

Metallipakkaukset: Säilyke- ja juomatölkit, metallikannet, alumiinivuoat ja -foliot, kuivat maalipurkit, muut metalliesineet ja -pakkaukset. **Huuhdeltuina!** → Murskataan, sulatetaan ja käytetään uudelleen.

Kartonki: Kartonki-, paperi- ja pahvipakkaukset, kartonkiset tölkit (myös alumiinivuoratut), paperihylsyt, paperikassit ja -kääreet. **Huuhdeltuina ja kuivina!** → Paalataan, poistetaan väriaineet ja käytetään uudelleen.

Toimistopaperi: Vaalea kopio-, kirjoitus-, tulostus- ja ruutulehtiöpaperi. → Paalataan, poistetaan painomuste ja valmistetaan pehmopaperia.

Biojäte: Ruokajäte, kukkien ja kasvien jätteet, kahvin ja teen porot, teepussit, suodatinpaperit, pehmopaperi (mm. taluspaperi ja nenäliinat). → Joko kompostoidaan ja käytetään maan- ja viherrakennuksessa tai tuotetaan biokaasua.

Kaatopaikka-/sekajäte: Hyötykäyttöön soveltumatonta jätettä esim. vaipat ja siteet, nahka, kumi, polynimuripussit, alumiinipinnoitetut muovit. **Ei ongelmajätettä!** → Kaatopaikalle, jossa muodostaa kasvihuonekaasuja → Tulisi minimoida mahdollisuuden mukaan.

Vinkit työskentelyyn

- Onko mahdollista saada pihalle myös energiajätteistä?
- Ongelmajätteistä (esim. paristoille) Omppulaan → Tyhjennetään vuorotellen
- Vierailu kirpputorilla / kierrätyskeskuksessa / kaatopaikalla
- Kirpputorin järjestäminen Ompulassa
- Jätteen matka - toimintatuokio
- Mihin roskakoriin kuulun? - Kierrätyspeli
- Kangaskassin painanta
- Onko mahdollista vaihtaa jogurttipurkit litran tölkeihin?
- Aikakauslehtien kierrätyspiste

- Jätteiden hyödyntäminen askartelussa (mm. lehti-, paperi- ja metallijäte)
- Vaatteiden keräys (esim. UFF, Pelastusarmeija)
- Tavarantoimintatuokio /lelunvaihtolaatikko Omppulaan (tuo yksi, ota yksi)
- Ilmoitustaulu, johon saa määrääjäksi kiinnittää myynti-ilmoituksen
- Lapset voivat tehdä huonokuntoisista kirjoista uusia kirjoja leikkaamalla ja liimaamalla kuvia
- Kertakäyttötuotteiden välttäminen
- Maatumiskokeiden tekeminen

B) SÄHKÖ JA VESI

Sähkön ja lämmön kulutus aiheuttaa suuren osan kotitalouksien päästöistä ja kustannuksista → Säästämahdollisuuksiakin on paljon!

Vedenkäyttö on usein se energiankäyttötapa, johon tulee vähiten kiinnitettyä huomiota → Lämpimän veden käyttö vie kuitenkin keskimäärin viidesosan kotien energiankulutuksesta.

Kun lapsille jo varhaisesta alkaen kerrotaan, kuinka sähköä ja vettä voidaan säästää, pysyvät opit paremmin mielessä → Opit viedään myös kotioloihin.

Vinkit työskentelyyn

- Käsienpesudiplomin suorittaminen
- Sadeveden hyödyntäminen kasvien kas-
telussa
- Valojen sammuttaminen lähtiessä ja
luonnonvalon hyödyntäminen
- Kuinka käydä suihkussa vettä säästäen?
- Toimintatuokio
- Ovatko lamput energiansäästölamppu-
ja?
- Puhtaan veden merkitys → Tutustumi-
nen maailman vesivaroihin (muualla voi
olla pulaa puhtaasta vedestä)
- Käsienpesuun kuluvan vesimäärän mit-
taaminen esim. ämpärin avulla
- Onko vessanpöntöissä kaksoishuuhte-
lunappi?
- Pestään vain täysisiä koneellisia pyykkejä
- Energiansäästöviikon huomioiminen toi-
minnassa (www.energiansaastoviikko.fi)
- Muistilappujen tekeminen ympäri päivä-
kotia veden ja sähkön säästeliäästä
käytöstä

C) RUOKA

Ruokailusta tulisi nauttia → Herkullinen maku, tuoksu, värikkyys, tarjollepano, hyvä ruokaseura, ruoan ravintoarvo ja terveellisyys lisäävät nautintoa.

Ruokailulla on yksilölle terveysvaikutus, sosiaalinen vaikutus ja ympäristövaikutus:

Terveysvaikutus → Mm. maku, vapaus, nautinto, terveys, ajankäyttö, kylläisyys, suorituskyky.

Sosiaalinen vaikutus → Mm. oikeudenmukaisuus, eettiset arvot, jalostus, jakelu, kulttuuriarvo ja sosiaalinen arvo.

Ympäristövaikutus → Mm. luonto, luonnonvarat, kuljetus, jätteet, ravintoarvo, vieraat aineet.

"Minä kerään roskia ja kasvatan puita. Kasvatan vattupuita. Ja kasvatan omenapuita."

Vinkit työskentelyyn

- Ruokapyramidiin tutustuminen lasten kanssa → Oman ruokapyramidin tekeminen piirtämällä, leikkaamalla kuvia tms.
- Ruoan poisheittämisen minimoiminen → Kannustimena esim. ryhmän palkitseminen elokuvalla
- Mistä ruoka tulee? - Toimintatuokio
- Vierailu maatilalla → Tutustuminen ruoantuotantoon esim. kylvön tai sadonkorjuun aikoihin
- Vierailu maitotilalla → Maidon matka kaupanhyllylle
- Yrttien istuttaminen
- Leipominen lasten kanssa mahdollisimman usein
- Onko mahdollista suosia päiväkodissa kotimaista, lähiruokaa, kauden tuotteita, Reilun kaupan tuotteita ja luomua?

SAPERE-

ruokakasvatusmenetelmään tutustuminen:

- Aistikokemusten, tutkimisen ja osallisuuden avulla pyritään herättämään lapsen luontainen kiinnostus ja uteliaisuus ruokamaailmaa kohtaan
- Menetelmä pyrkii edistämään ruokakulttuuria, erilaisuuden arvostamista ja yhdessä syömisestä iloa
- Lapsilähtöinen toimintatapa → Lapsen kokemuksen ja ilmaisun kuuleminen, osallistaminen tekemään ja tutkimaan
- Kehittää kielellisiä valmiuksia ja vahvistaa lapsen motorisia ja hienomotorisia taitoja
- Leikin ja aistien kautta oppiminen

D) PÄÄSTÖT

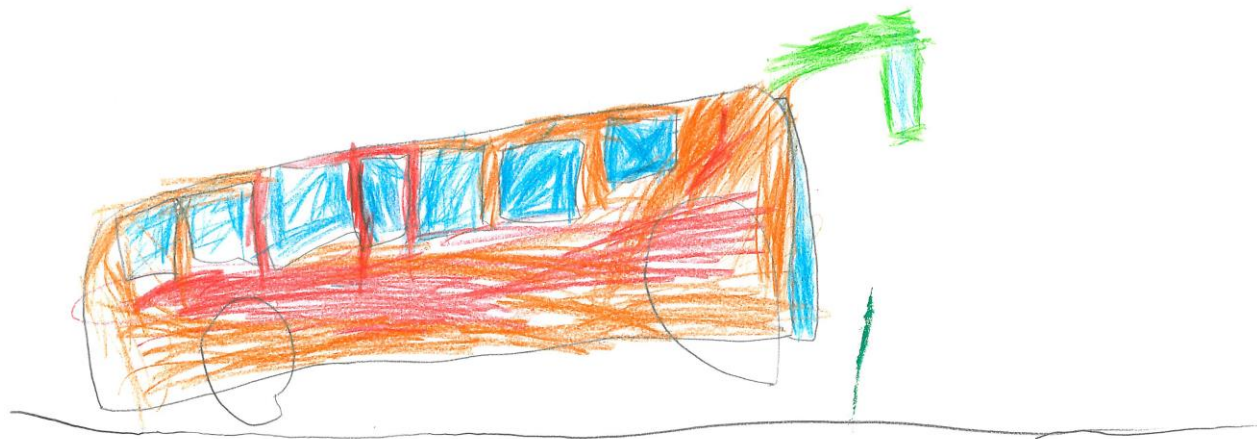
Liikenteen yksi suurimmista ongelmista on ympäristöhaitat → Tieliikenteen osuus kasvihuonekaasupäästöistä on noin viidennes, mutta kasvaa koko ajan.

Jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa näihin päästöihin omilla valinnoillaan.

Henkilöauto on usein lämpimän veden ja lämmityksen ohella suurin energian kuluttaja → Keskimäärin 70 % kaikista matkoista tehdään henkilöautolla.

Teknologia on auttanut vähentämään liikenteen ympäristöhaittoja → Ei kuitenkaan auta ratkaisemaan sellaisia ongelmia kuin autojen valmistukseen käytettävien luonnonvarojen kulutus, liikenteen melu ja sen vaatimista tiloista, liikenneonnettomuudet ja autojen aiheuttamat jäteongelmat.

*Samalla energiamäärällä voi matkustaa **0,7 km** lentäen, **1,3 km** henkilöautolla, **5-10 km** bussilla, **17 km** kävellen, **10-20 km** junalla ja **100 km** pyörällä.*

*"Että kulkis vaan bussilla, niin sitten ei tulis pakokaasua
niin paljon."*

Vinkit työskentelyyn

- Kannustaminen liikkumaan kävelen, pyörällä ja julkisilla kulkuvälineillä → Voidaan esim. ryhmän kesken kerätä pisteitä
- Pyöräilypäivä → Esim. "ajokortin" suorittaminen (pujottelu, nopeusajo, liikennesäännöt jne.)
- Henkilöauton päästöjen havainnollistaminen valkoisen sukan avulla
- Kävelyretket lähiympäristössä
- Päiväkodin yhteinen liikuntapäivä
- Totta vai tarua - visailu → Esim. bussi on ympäristöystävällisempi kuin henkilöauto → Voidaan soveltaa koko ympäristöteemaan!

8 KIRJAVINKKEJÄ TYÖN TUEKSI

Kestävä kehitys

- Brenner, K. *Tässä tulee roska-auto*
- Frith, A. *Roskat pois! Kurkista ja kierrätä*
- Gliori, D. *Mullin mallin maailma*
- Goodings, C. *Lapsen oma vihreä kirja*
- Henriksson, K. *Itämeren Ritarit*
- Hutta, E. *Pieniä aarteita*
- Kalliola, I. *Kumipallosta lasi-ikkunaan. Mistä tavarat tehdään?*
- Kokkonen, M. *Roska-Reima ja jätevuoren valloitus*
- Lerche, P. *Mimmit ja ketunpoikanen*
- Miler, Z. *Myyrän sateenvarjo*
- Mäkelä, T. *Miina ja Manu kierrättävät*
- Nikkinen, I. & Koivunen, M. *Kotimetsän paras kirja*
- Pelliccioni, S. *Onni-poika tahtoo kaiken*
- Pelliccioni, S. *Onni-pojan kierrätyskirja*
- Shayan, S. *Hörö-peikon sähkösohlingit*
- Syväjärvi, A. *Yllin kyllin*
- Vehviläinen, S. *Ulriikka ja täti Massinen*
- Wahlström, E. *Minä, piparkakku*
- Walsh, M. *10 askelta maapallomme auttamiseksi*

Luonto ja eläimet

- *Heimonen, S. Ensimmäinen luontokirjani*
- *Heimonen, S. Tikun ja Takun luontokirja pienille*
- *Hietikko-Hautala, T. Jättiläisen jalanjälki*
- *Hutta, E. Ruun luontoretki*
- *Kallio, H. Velhovaari ja Joulupukin parta*
- *Kuisma, T. Lapsen oma lintukirja*
- *Kuisma, T. Lapsen oma luontoretki. Seikkailuja mökkimaisemissa*
- *Kuusisto, O. Morttu Mursu. Ympäristösatu*
- *Laval, T. Missä on metsähiiri?*
- *Lobel, G. Hiiren matka maailmaan*
- *Nikkinen, I. Mennään metsään*
- *Parvela, T. Ella ja kaverit menevät metsään*
- *Pihlaja, M. Eläinten maassa tapahtuu kummia!*
- *Ryhänen, E-L. Me selkärangattomat*
- *Ryhänen, E-L. Me selkärankaiset. Nisäkkäät*
- *Suomi-Vihonen, S. Majan salaisuudet. Luonnontutkijan väijykirja*
- *Sommer-Guist, C. Kesäinen luonto*
- *Vehmanen, S. Lapsen oma talvikirja*

Toisten huomioiminen, erilaisuus ja ystävyys

- *Anholt, C. Ystävät ympäri maailman*
- *Bennet, E. Iso ja pieni, parhaat ystävät*
- *Corderoy, T. Juuri sopiva kahdelle*
- *Dyckman, A. Poika + robotti*
- *Feldman, T. Ystävyysvärät*

- *Harjanne, M. Minttu ja paras ystävä*
- *Hubery, J. Jänis, koira ja pieni ruskea hiiri*
- *Hytönen, V. Hipinäaasi apinahiisi*
- *Ketly, A. Timanttijäätikkö*
- *Marttinen, T. 12 päivää maailmalla*
- *Pelliccioni, S. Onni-poika saa uuden ystävän*
- *Suutari, M. Lotta Leppäkerttu on erilainen*
- *Tiitinen, E-P. Kyyhkyn kysymys*
- *Tiitinen, E-P. Jätti ja Jänöset*
- *Warnes, T. Vaarallinen!*

9 LÄHTEET

Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja.

Juva: PS-kustannus.

Hiltunen, J. & Konivuori, H. 2005. Vihreä draama.

Draaman keinoin kestäviin elämäntapoihin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2., painos. Juva: PS-kustannus.

Kuivanen, T. 1999. Vihreät silmälasit. Toimi ympäristövaikuttajana. Porvoo: WSOY.

Kurttio, T. & Kurki, O. 1999. Varhaiskasvattajan ympäristöopas. 2., uudistettu painos. Ylöjärvi: Painohäme Oy.

Nyhus Braute J. & Bang C. 1997. Följ med ut! Barn i naturen. Tukholma: Universitetsforlaget.

Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) Opettaja ympäristökasvattajana. Juva: WSOY.

Ojansivu ym. 2014. Lasten ruokakasvatus varhaiskasvatuksessa. Ruokailoa ja terveyttä lapsille. Turun yliopisto. Saatavilla myös:

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94505/Lasten_ruokakasvatus_varhaiskasvatuksessa.pdf?sequence=2.

Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestäväää kehitystä. Lasten Keskus.

Rosenberg, T. 1993. Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoidon ekologinen arki. RAK ja Suomen Luonnonsuojeluliitto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sita.fi

Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. 2002. Luonto tutuksi. Vinkkejä vanhemmille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.